

บทที่ 4

วิเคราะห์คุณค่าของนิทานพื้นบ้านจังหวัดระยอง

นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองมีเนื้อเรื่อง เหตุการณ์และตัวละครที่ให้ความสนุกสนาน และความรู้สึกที่เสมือนกับเป็นเรื่องจริง โดยการแทรกความคิดของผู้เล่าในเนื้อเรื่อง ผู้ฟังและผู้อ่านจะเกิดความสุขสนาน ได้แนวคิด และเกิดจินตนาการ โดยเฉพาะการเล่าเรื่องที่จบด้วยผลการให้ข้อคิด นอกจากนี้ นิทานพื้นบ้านยังสะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้ได้เรียนรู้สังคมและจังหวัดระยองในสมัยก่อนหลาย ๆ ด้าน จึงนับได้ว่านิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองมีคุณค่าสำคัญ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 คุณค่าด้านการสอนคุณธรรม

4.1.1 ความขยันหมั่นเพียร

4.1.2 ความกตัญญู

4.1.3 การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่

4.1.4 การทำความดี

4.2 คุณค่าด้านปลูกฝังค่านิยม

4.2.1 การรักษาสะอาด

4.2.2 การรักษาสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

4.3 คุณค่าด้านการดำเนินชีวิต

4.3.1 การเลือกคู่ครอง

4.3.2 การใช้สติปัญญา

4.3.3 การมีความรับผิดชอบ

4.4 คุณค่าด้านความบันเทิง

4.4.1 ให้ความเพลิดเพลิน

4.4.1 ให้อารมณ์ขัน

4.1 คุณค่าด้านการสอนคุณธรรม

นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องราวที่ชาวบ้านเล่าต่อกันมา ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น เป็นเครื่องมือสอนศีลธรรมแก่ผู้ฟังและผู้อ่าน นิทานพื้นบ้านของจังหวัดระยองจึงมีคุณค่าด้านการสอนคุณธรรมดังต่อไปนี้

4.1.1 ความขยันหมั่นเพียร

ความขยันหมั่นเพียรเป็นพฤติกรรมที่คืออย่างหนึ่งของมนุษย์ ถ้าขยันมนุษย์ก็จะประสบความสำเร็จและได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี มีความสามารถ สังคมชุมชนที่มีอาชีพต่าง ๆ โดยเฉพาะอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักจะต้องขยันหมั่นเพียร เพื่อทำงานให้ประสบความสำเร็จ ตัวอย่างดังต่อไปนี้

นิทานเรื่องนกกานกแก เป็นนิทานที่มีคุณค่าในด้านการสอนความขยันหมั่นเพียรผ่านตัวละครที่เป็นสัตว์ เล่าว่านกกากับนกแกเป็นเพื่อนกัน นกกาจากขยันทำมาหากินตั้งแต่เช้า ชีวิตจึงมีความสุข แต่นกแกไปสาย เมื่อฝนตกก็ต้องอยู่ในรัง ไปหากินไม่ได้ ตัวเองจึงไม่ค่อยมีอาหารกิน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องการว่าหากินของนกกาเป็นยังงั้น ไปแต่มีดกลับตั้งแต่วัน ไปหากินก่อนเขา อาหารการกินก็ไม่มีใครแย่งหากิน...

(นกแก) เขาว่าวันไหนฝนตกก็นอนอุ่นอยู่ในรังไม่ได้ออกไป ไม่ได้ไปหากิน แล้วก็แปดโมงเช้า ฮือ ทีนี้ไปก็มันไปไม่ไกล ก็จะมีดเช้า เวลาหากินก็จะน้อย ประเดี๋ยวก็จะกลับมาก็จะมีด ก็ไม่ไกล ทีนี้ไปสาย อาหารคนอื่นเขาก็เก็บกินกันไปววยแล้วก็หายาก นกกาที่ อ้อ นี่สร้างตัวแล้วแล้วเราจะเป็นมิตรกัน ได้ยังงั้น เราจะต้องขาดจากมิตรกัน แหละอย่างว่าแหละมันจี๊เก็ยจ การปฏิบัติตัวมันไม่สมควร...

(นกกานกแก. 2523 : 121)

จากตัวอย่างดังกล่าวมา นิทานเรื่องนี้มีตัวละครนกกานกแก เปรียบเทียบได้กับพฤติกรรมของมนุษย์ สอนให้ว่า คนขยันทำมาหากินจะประสบความสำเร็จได้ ถ้าต้องการให้มีชีวิตที่มีความสุขต้องขยันทำงาน ไม่เช่นนั้นชีวิตจะลำบากเหมือนนกแก และไม่มีใครคบเป็นเพื่อนกับคนจี๊เก็ยจอีกด้วย

นิทานเรื่องพ่อกับลูก มีคุณค่าสอนเรื่องความขยันผ่านตัวละครซึ่งเป็นลูกสะใภ้ เล่าว่าลูกสะใภ้เป็นคนขยันทำงานบ้าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีพ่อกับลูกอยู่ 2 คน ก็ได้กลับบ้านเรือนเดียวกันมานานหลายปี แต่ลูกชายก็โตขึ้นบวชก็สึกออกมา ก็ได้ไปขอเอาเมียมาไว้ ฝ่ายทางเมียก็เป็นผู้ที่ขยันขันแข็ง เข้าซัณฑ์ลูกซัณฑ์ ตั้งหม้อ เช็ดบ้าน ปัดกวาดบ้านอยู่เสมอ ๆ ๆ มา

(พ่อกับลูก. 2523 : 126)

จากตัวอย่างได้กล่าวถึงลูกสะใภ้เป็นคนขยัน เพราะตื่นเช้าทำอาหาร เช็ดบ้าน กวาดบ้านอยู่เสมอ คนขยันต้องทำงานต่าง ๆ นิทานจึงเป็นตัวอย่างการสอนให้รู้จักขยันทำงาน และยังทำให้รู้ว่า ผู้หญิงขยันทำงานบ้านจึงเป็นผู้หญิงที่ดีตามประเพณีไทย ซึ่งสอดคล้องกับหน้าที่ของผู้หญิงว่าต้องมี ความขยันหมั่นเพียรทำงานบ้านทุกอย่าง

นิทานเรื่อง กล้วยไข่เจ็ดหวี มีคุณค่าสอนให้ความขยันขันแข็งและเอาใจใส่ทำงานโดย สะท้อนผ่านตัวละครซึ่งเป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อก็คือ เป็นนิทานที่เล่าว่า มีลูกศิษย์หลวงพ่อยากร่ำรวย หลวงพ่อจึงคิดวิธีให้ลูกศิษย์ไปปลูกกล้วยไข่ให้ได้เจ็ดหวี ลูกศิษย์จึงต้องขยันปลูกกล้วยไข่ไปเรื่อย ๆ ดังตัวอย่างดังนี้

ในกาลครั้งหนึ่งก็นานมาแล้วอีกนั่นแหละ ก็มีลูกศิษย์หลวงพ่อกคนหนึ่ง บวชอยู่กันหลวงพ่อกแล้วก็สึกกลับไปบ้าน ไปอยู่บ้านหลายปี หลายปี ไม่รู้จะทำ ยังไงให้มันรวย ทำเท่าไร ทำเท่าไรก็ไม่รวย กลับเข้าไปถามหลวงพ่อก ...

หลวงพ่อกว่า เฮ้ย มันไม่ยากหรอกถ้าอยากรวยนะ นะ แต่ต้องเชื่อหลวงพ่อกนะ ถ้าเอ็งเชื่อหลวงพ่อกแล้ว ต้องรวยแน่ ๆ หลวงพ่อกก็บอกว่า ให้เอ็งไปปลูก อ้า กล้วยไข่ล่ะให้ได้ 7 หวี ปลูกกล้วยไข่ให้ได้ 7 หวีก็แล้วกัน ถ้าได้ 7 หวีเมื่อไร เอ็งก็ เป็นเศรษฐีเมื่อนั้นแหละ ...

ก็ปลูกมันเรื่อย ๆ ไปนะแหละอีก ปลูกจะให้ได้ 7 หวีให้ได้ ก็ตัดกล้วยไข่ ไปขายหลายปีเข้าหลายปีเงินทองมากเข้าทุกที ทุกที...

(กล้วยไข่เจ็ดหวี. 2523 : 157)

นิทานเรื่องนี้มีคุณค่าสอนเรื่องความเอาใจใส่และขยันทำงาน จึงสามารถร่ำรวยได้ อย่างเช่น ลูกศิษย์เอาใจใส่ไปปลูกกล้วยไข่ไปเรื่อย ๆ จึงสามารถทำให้สำเร็จได้ เพราะความขยันเป็นพื้นฐาน ของความสำเร็จ การขยันปลูกกล้วยไข่และเอาไปขายก็ได้เงินทองร่ำรวยขึ้น นิทานเรื่องนี้จึงสอนว่า ถ้า จะประสบความสำเร็จ ก็ต้องขยันหมั่นเพียรและเอาใจใส่ในการทำงาน

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านมีคุณค่าในด้านการสอนให้ผู้อ่านและผู้ฟังรู้ว่า คนเราต้องเป็นคน ขยัน เอาใจใส่ จึงทำมาหากินได้และมีความสำเร็จ ทำให้ชีวิตไม่ลำบาก และคนขยันก็คือคนที่ทำงาน ไม่เลือกว่าจะเป็นงานบ้านหรือการทำมาหากิน ซึ่งจะต้องขยันหมั่นเพียร นิทานจึงเป็นเครื่องมือการ สอนให้รู้จักขยันหมั่นเพียร

4.1.2 ความกตัญญู

ความกตัญญูเป็นคุณธรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงจิตใจและพฤติกรรมของคนดี ความกตัญญูส่วนใหญ่จะเป็นการกตัญญูตอบแทนพ่อแม่ เพราะพ่อแม่เป็นผู้มีพระคุณ ได้ดูแลและให้ความรู้ ซึ่งแนวทางในการดำรงชีวิต ลูกที่ดีจึงต้องปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อแม่ ดูแลตอบแทนพ่อแม่อย่างดี และไม่ประพฤติดีศีลธรรม ดังนั้นการมีกตัญญูแก่ผู้ที่ผู้มีพระคุณ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์หรือมนุษย์ ก็ต้องมี ความกตัญญูตอบแทน ตัวอย่างดังนี้

นิทานเรื่อง นันทิยเถระ มีคุณค่าสอนเรื่องความกตัญญูตอบแทนพ่อแม่ ซึ่งเล่าถึง เจ้าหนันทิยเถระไปบวชเป็นพระหลายปีโดยพ่อแม่ไม่อนุญาต ต่อมาภายหลังเมื่อรู้ว่าพ่อแม่ยากจนลง กลายเป็นคนขอทาน ก็ไปรับพ่อแม่มาอยู่ด้วยกันและเลี้ยงดูแลพ่อแม่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อก่อนเขายังเป็นเศรษฐีอยู่ เขาก็มีจะให้ ถึงเวลานี้เขาไม่มีแล้ว ไปหากินที่อื่นนั้นนันทิยะก็ไม่ได้ไป ก็บิดามารดาเห็นว่าน่าจะพุดยั้ง ใจมันก็ให้ตันไปหมดพูดไม่ได้ ผู้เป็นบิดาก็เข้าใจไปหาจนใกล้จนรู้ว่านันทิยะก็เข้าไปกอด พอมารดาเห็นเช่นนั้นก็เข้าไปหา พ่อรู้ว่าพ่อแม่เป็นลูกกัน ตั้งแต่นั้น นันทิยะก็ไม่ให้ไปหากินที่ไหน ไปเที่ยวบิณฑบาต แล้วก็เอามาให้บิดามารดากินเสียก่อน เหลือเท่าไรก็ตัวเองกินเท่านั้น...

ที่นี้องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าจึงประมุขสงฆ์ ยกเรื่องนันทิยะเป็นเนื้อเรื่อง ท่านก็ปฏิบัติบิดามารดา นันทิยะที่ทำเนี่ยถูกแล้ว สมควรแล้ว เหมาะสมแล้ว เป็นพระที่ถูกที่ดี สมควรที่เป็นลูกที่ดีของเขาแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติบิดามารดา จึงไม่ผิดศีลธรรม...

(นันทิยเถระ. 2523 : 65-68)

นิทานเรื่องนี้สอนให้เป็นคนดี ลูกที่ดีและพระที่ดีต้องดูแลบิดามารดาตามแก่เท่า ไม่ใช่ว่าจะบวชเอาตัวรอดคนเดียว แต่ต้องรู้จักดูแลและตอบแทนพ่อแม่ ดังเช่นพระนันทิยะต้องไปบิณฑบาตหาอาหารมาเลี้ยงพ่อแม่ จึงทำให้พวกเขาชาวบ้านที่ไม่เข้าใจก็เกลียด ซึ่งที่พระมาเลี้ยงดูแลพ่อแม่ต่อมาพฤติกรรมเช่นนี้ นำมาเล่าเป็นนิทาน ได้เป็นตัวอย่างที่ดี สอนให้เป็นคนดี รู้จักกตัญญูต่อพ่อแม่ โดยไม่เลือกว่าจะเป็นคนธรรมดาหรือเป็นพระภิกษุ

นิทานเรื่อง ช้างสมนาคุณ มีเนื้อเรื่องสอนความกตัญญู โดยตอบแทนผู้ที่มีพระคุณผ่านตัวละครที่เป็นสัตว์ช้าง เล่าถึงช้างที่ตอบแทนพรานสองคนที่ได้ช่วยให้อรอดตายจากงูกัด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีพรานสองคน เป็นคนที่มีอาชีพในการล่าสัตว์ หนานื่อ ...เขาคิดกันตกลง เขาตกลงก็เดินไปตามเสียงช้างร้อง ไปเจอช้าง งูกำลัง...งูใหญ่ กำลังรัดช้างอยู่...

ช่วยกันจัดการเรื่องงูเสียเสร็จเลย ช้างก็หลุดรอดมาได้ พอช้างหลุดรอดมา

ได้พรานสองคนนั้น เขาถอยออกมาจะกลับ ช้างก็เอางวงนะ วัดมาทั้งสองคน เอา
 ขึ้นบ่าเลยพาไปชักหน่อยไปเจอ ไร่สวนมันมีกล้วย สวนกล้วย ช้างก็พยายามหักต้น
 กล้วย เอากล้วยมาให้สองคนกิน ...ช้างก็เอาขึ้นหลังอีก ขึ้นหลังไปจนถึงที่ช้างนี้
 ตายในปางหลังป่าช้างเลย ช้างก็เอางวงขุด ๆ นะ เอางาที่ช้างตายอยู่ก่อน ๆ นะมา
 ให้ ...

คือช้างเนี่ยะ พาสองคนมาส่งออกไปเลย อันเนี่ยะคล้าย ๆ ว่า เป็นการตอบ
 แทนคุณของช้าง เป็นการสมนาคุณที่ช้างจะตายแล้วยังช่วยได้งาช้างมาขาย ...

(ช้างสมนาคุณ. 2523 : 100)

นิทานเรื่องนี้มีคุณค่าคือสอนให้รู้จักกตัญญูเพื่อตอบแทนผู้ที่มีพระคุณผ่านตัวละครสัตว์ช้าง
 จากการเล่าถึงช้างพาพรานเข้าป่า เอากล้วยให้และยังเอางาช้างมาให้ แสดงให้เห็นความกตัญญูรู้คุณของ
 ช้าง นิทานจึงเป็นตัวอย่างที่สอนให้รู้จักว่า แม้ว่าช้างเป็นสัตว์ แต่ยังรู้จักตอบแทนผู้ที่มีพระคุณ
 ผู้อ่านอาจจะเกิดความกระตือรือร้นว่า ช้างยังรู้จักกตัญญูพรานสองคนที่ไปช่วยชีวิต ซึ่งก็จะได้รับการ
 ตอบแทนจากช้าง เป็นข้อคิดว่าการเมตตาช่วยเหลือต่อผู้อื่น จะได้รับผลตอบแทนและได้รับผลดี
 จากสิ่งที่คุณเองทำ นิทานจึงสอนให้ผู้อ่านผู้ฟังประพฤติปฏิบัติตามคุณธรรมในเรื่องของความกตัญญู
 และมีเมตตา

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองมีคุณค่าในการสอนให้ผู้อ่านและผู้ฟังเป็นคนดี รู้จัก
 ดูแลพ่อแม่และกตัญญูตอบแทนพ่อแม่รวมทั้งผู้ที่มีพระคุณแก่เรา เป็นเรื่องที่สอนให้ปฏิบัติตนเป็น
 คนกตัญญูและมีเมตตา เพื่อจะทำให้มีความสุขและได้รับสิ่งที่ดี เป็นความคิดที่เป็นประโยชน์นำไป
 ปฏิบัติในชีวิตได้ต่อไป

4.1.3 การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่

ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่ผ่านเหตุการณ์เรื่องราวต่าง ๆ ถือว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ มีความรู้ ความคิด
 มากกว่าเด็ก คำสอนของผู้ใหญ่จะสามารถช่วยแก้ปัญหาหรือเป็นคำชี้แนะแนวทางแก่ลูกหลานได้
 ตัวอย่างเนื้อเรื่องนิทานมีดังต่อไปนี้

นิทานเรื่องนกรอยไถกับนกเหยี่ยว มีคุณค่าในการสอนให้รู้จักเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่
 ซึ่งจะสามารถทำให้ตนเองรอดจากอันตรายได้ นิทานเล่าถึงแม่นกรอยไถได้สอนลูกว่า ห้ามออกไป
 เทียวที่นกรอยไถ แต่นกรอยไถไม่เชื่อฟัง ออกไปเที่ยวที่ข้างนอก ลูกนกเหยี่ยวจับไป โชคดีที่นก
 เหยี่ยวจำคำพูดของแม่ว่า ไม่ให้ไปเบียดเบียนข่มเหงคนที่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ นกรอยไถจึง
 รอดชีวิตได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นกรอยไถ เขาสั่งลูกไว้ว่าจะอยู่ให้เป็นสุข นี่แม่ก็แก่แล้ว ไม่สามารถจะอยู่เป็น...อีกนาน ได้หรอก ทีนี้ก็ใกล้จะตาย แต่ว่าถ้าจะเอาให้มีมีความสุขหลังจากที่แม่ตายไปแล้ว อย่าไปเที่ยวหากินนกรอยไถ ให้หากินในรอยไถ ถ้าจะเอาความสุขก็ให้เชื่อคำแม่ ก็จะมีความสุข...

ทีนี้ก็แม่ยกเหยี่ยวก็อีกนะแหละ เขาก็ว่าเขาแก่แล้ว ไม่สามารถจะอยู่ไปกะลูกได้ ก็สั่งลูกเขาว่า อย่าให้ไปเบียดเบียนข่มเหงคนที่เชื่อถ้อยฟังคำของผู้หลักผู้ใหญ่ ...

(นกเหยี่ยว) หิวเต็มแก่ ตื่นนอนใหญ่ ๆ ยังไม่ได้กินอะไรเลย ท้องยังว่างไปเห็นนกรอยไถออกไปกินนั่นก็โง่ ไปทันทีไปจับ จับมานานเขาก็ร้องให้ ว่า โอ้เรานี่ไม่ได้เชื่อคำของผู้ใหญ่ มันถึงได้เป็นเช่นนี้...

(นก) ที่ร้องให้เหยี่ยว คิดว่าเขาไม่ได้เชื่อฟังคำของผู้หลักผู้ใหญ่ถึงได้เป็นถึงเช่นนี้ ...

แกเชื่อแม่แกคืนัก ข้าจะปล่อยแกไป เอ้า แกไปหากินในรอยไถ เอ้า ปล่อยไปเลย นกรอยไถก็บินปู้ ...

นกเหยี่ยวก็มีความโกรธเป็นต้นทุนอยู่ มีมีความประมาทอยู่ ก็บินไปโดยแรงเลย ทีนี้มันลงไปสุกชะในกะโหลกเล็ก ตีนนกเหยี่ยวมันสั้นนิดเดียวนี้ เหยียบลงไป ในหลุมมันก็ไม่ถึงซี้ ปีกมันก็ตีไปกะ ไอ้ก้อนดิน คอเคอก็ตีกะ ไอ้ก้อนดินนะ คอก็หัก ไอ้ปีกก็หัก นกเหยี่ยวตายไม่เชื่อคำ...

(นกรอยไถกับนกเหยี่ยว. 2523 : 123-124)

นิทานเรื่องนี้มีคุณค่าในการสอนให้รู้จักความสำคัญของการเชื่อฟังคำสั่งของผู้ใหญ่ผ่านตัวละครที่เป็นสัตว์ประเภทนก โดยเปรียบเทียบพฤติกรรมของนกรอยไถกับนกเหยี่ยว นกรอยไถกลับตัวได้ เพราะนึกถึงคำสั่งของแม่ จึงรอดจากอันตราย นิทานสอนให้รู้ว่า ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ คำสั่งสอนของผู้ใหญ่เป็นแนวทางที่ดีต่อชีวิต ถึงแม้ว่าเคยทำผิด แต่ถ้ากลับตัวคิดถึงพ่อแม่ก็ยังแก้ไขได้ทัน นิทานจึงมีคุณค่าที่สอนให้เชื่อฟัง คำสอนของผู้ใหญ่ซึ่งสอนแต่สิ่งที่ดี ดังนั้นการเชื่อฟังผู้ใหญ่ เมื่อทำผิดก็จะแก้ไขความผิดพลาดของตนเองได้ด้วย

ส่วนนิทานเรื่อง ก๊วยไข่เจ็ดหวี มีคุณค่าสอนให้รู้ว่า คำแนะนำของผู้ใหญ่สามารถช่วยชี้แนวทางในการดำรงชีวิตได้ เนื้อเรื่องได้เล่าถึงลูกศิษย์คนหนึ่งของหลวงพ่อยากร่ำรวย แต่ทำอะไรก็ยังไม่รวย จึงไปปรึกษากับหลวงพ่อกับหลวงพ่อนำให้ลูกศิษย์ขยันปลูกกล้วยไข่ต่อมาเรื่อย ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หลวงพ่อบอกว่า เฮ้ย มันไม่ยากหรอกถ้าอยากจะรวยนะ นะ แต่ต้องเชื่อหลวงพ่อนะ ถ้าเองเชื่อหลวงพ่อแล้ว ต้องรวยแน่ ๆ หลวงพ่อก็บอกว่า ให้เอ็งไปปลูก อ้า กล้วยไข่ล่ะให้ได้ 7 ไร่ ปลูกกล้วยไข่ให้ได้ 7 ไร่ก็แล้วกัน ถ้าได้ 7 ไร่เมื่อไร เอ็งก็ เป็นเศรษฐีเมื่อนั้นแหละ ...

ก็ปลูกมันเรื่อย ๆ ... ไปขายหลายปี เข้าหลายปีเงินทองมากเข้าทุกที ทุกที ...

(กล้วยไข่เจ็ดหวี. 2523 : 157)

จากตัวอย่างทำให้ได้ข้อคิดว่าการเชื่อฟังทำให้ประสบความสำเร็จตามที่ต้องการ เมื่อลูกศิษย์เชื่อฟังตามคำแนะนำของหลวงพ่อก็ให้ไปปลูกกล้วยไข่ให้ได้ 7 ไร่ก็ร่ำรวยขึ้นได้ นิทานเรื่องนี้จึงมีคุณค่าเป็นการสอนว่า ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีความรู้ และคำสั่งสอนของผู้ใหญ่เป็นแนวทางที่ดี การทำตามคำแนะนำ สั่งสอนของผู้ใหญ่สามารถทำให้ชีวิตมีความสำเร็จได้

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองมีคุณค่าด้านการสอนให้รู้ว่า ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ คำแนะนำสั่งสอนเป็นแนวทางที่ดี ทำให้เห็นความสำคัญในการเชื่อฟังผู้ใหญ่ นิทานจึงมีคุณค่าในการสอนให้อ่านหรือผู้ฟังเชื่อฟังผู้ใหญ่ จะทำให้ได้ความรู้และความคิดนำไปประพฤติปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้ชีวิตมั่นคงและมีความเจริญรุ่งเรือง

4.1.4 การทำความดีและความชั่ว

คนไทยส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ จึงประพฤติตามคำสอนของพุทธเจ้าซึ่งสอนให้ทำความดี ละเว้นการทำความชั่ว นิทานพื้นบ้านมีเนื้อหาสอนเรื่องการทำบุญ เพราะมีความเชื่อตามคำสอนของศาสนาว่า การทำบุญคือการทำดี ย่อมได้รับผลกรรมจากการทำบุญนั้น ดังตัวอย่างนิทานเรื่อง โศกยพราหมณ์ ต่อไปนี้

นิทานเรื่อง โศกยพราหมณ์ มีคุณค่าให้ด้านการสอนให้ปฏิบัติดีมีคุณธรรมผ่านพฤติกรรมของตัวละครซึ่งเป็นเศรษฐี มีเงินทองมากมาย แต่ไม่เคยทำบุญทำทาน เมื่อเจ็บป่วยจึงรักษาไม่หาย เมื่อตายไปก็เกิดเป็นสุนัข ส่วนลูกชายเศรษฐีสละทรัพย์สมบัติและออกบวชปฏิบัติธรรม สุดท้ายได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เศรษฐีคนนี้ชื่อว่า โศกยพราหมณ์ครับ เป็นคนที่ร่ำรวยแก้วแหวนเงินทองแต่ที่ไม่เคยทำบุญทำทาน แม้แต่จะสร้างถาวรวัตถุในพระอาราม ก็ไม่เคยครับ ทีนี้ต่อมานี่เกิดป่วยไข้ล้มเจ็บขึ้น หมอจะรักษาทำไร ๆ ก็ไม่มีทางที่จะดีขึ้นเลยรับผลที่สุดก็สิ้นใจตายไปแล้วก็กลับไปเกิดเป็นสุนัข...

ตั้งแต่นั้นมาก็โดยลูกชายของ โตกยพราหมณ์ก็สละราชสมบัติ สะตีดตาม...
 สัมผัสสัมพุทธเจ้าออกบวช ผลที่สุดก็สำเร็จพระหัตถ์อันดีละครับ...

(โตกยพราหมณ์. 2523 : 91-92)

นิทานเรื่องนี้ทำให้เราเห็นผลกรรมของ โตกยพราหมณ์และลูกชายที่มีความแตกต่างกัน สอนให้ปฏิบัติดีมีคุณธรรม ทำความดี โดยทำบุญทำทาน ถ้าเป็นผู้ชายจะออกบวชเป็นพระและศึกษาธรรมของพระพุทธเจ้า เพื่อให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ต่อไป

ส่วนเรื่องท้าวศุภมิตร มีคุณค่าสอนไม่ให้รังแกสัตว์ เป็นความสำคัญของผู้ที่อยู่ร่วมกันและทำความดีต่อกัน โดยเล่าถึงท้าวศุภมิตรจับลูกนกให้ลูกเล่น แม่นกจิวจำลูกตนเองไม่ได้ และจิกตีลูกเกือบตาย หลังจากนั้น เมียและลูกของท้าวศุภมิตรถูกคนอื่นจับไปหลายปี ท้าวศุภมิตรได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ของเมืองหนึ่ง มีนายเถาได้มาฟ้องว่ามีคนทำให้เมียตนเองตาย ท้าวศุภมิตรจึงสั่งประหารชีวิต โดยให้ทรมานก่อนตาย โดยไม่รู้ว่าเป็นลูกของตนเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(ท้าวศุภมิตร) ไปเห็นลูกนกเขาก็อยากจะเล่นลูกนกก็ไปจับลูกนกมาให้ลูกเล่น ปีนป่ายไปบนยอดไม้ไปจับลูกนกมาให้ลูกเล่น มา ...ลูกนกได้รับความบาดเจ็บ ไม่ได้สวยสะเหมือนอย่างเดิม...

ทีนี้แม่นกมันมา มันก็ว่าไม่ใช่ลูกของมันซี... ก็จิกเอาอะไรจนใกล้ตายถึงได้รู้ว่าลูกของเรา กว่าจะรู้ว่าลูกของตัวเองนี่ จิกชะบาดเจ็บอีกไม่ใช่หน่อย...

(ท้าวศุภมิตร) ก็สั่งให้ประหารชีวิต เอาชัยเถร ชัยทัตประหารชีวิต ไปทำยังงี้ลูกเมียเขาตาย ไม่ได้ไต่สวนซี ก็ไปให้ทรมานบททรมานน้ำเสียก่อน...

(ท้าวศุภมิตร. 2523 : 93-96)

นิทานเรื่องนี้ทำให้เห็นผลกรรมที่ท้าวศุภมิตรจับลูกนกให้ลูกเล่น เป็นการทำความชั่วที่ทำให้ลูกนกบาดเจ็บ จึงได้รับผลเช่นเดียวกัน นิทานจึงสอนให้ผู้ฟังและผู้อ่านรู้ว่า คนเราต้องเมตตาสัตว์ ไม่ควรทรมานสัตว์ ไม่เช่นนั้นจะได้รับผลกรรมไม่ดีตามที่เคยทำ เมื่อมนุษย์และสัตว์อยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทุกคนจึงเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ควรจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและความสามัคคี ควรให้อภัยและเข้าใจกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสัตว์ทั้งหลาย นิทานได้สอนให้รู้จักความสำคัญของผู้ที่อยู่ร่วมกันและทำความดีต่อกัน

ส่วนนิทานเรื่องหมากับแมว มีคุณค่าคือ สอนการพูดไม่โกหก จะได้ไม่ทำให้คนอื่นได้รับผลร้ายหรือเดือดร้อน เป็นนิทานที่ได้เล่าว่า เศรษฐีคนหนึ่งเลี้ยงหมากับแมว แมวขโมยกินปลาข้างแต่เจ้าของเข้าใจผิดว่าหมาเป็นฝ่ายขโมย จึงตีหมา และทำให้หมาเกลียดแมว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีเศรษฐีคนหนึ่ง เขาเลี้ยงแมวกับหมาไว้ แต่ว่า เขาฆ่าปลาไว้ ปลาหนีหายไป
ตั้งหลายครั้งแล้ว ถ้ามแมว แมวมันก็เปล่า ถ้าไปตีหมาหมาบอก อ้อ เศรษฐี โมโห
ก็สงสัยว่าไอ้หมาเนี่ยมันต้องกินปลาแน่ มันรับสารภาพว่า อ้อ น่ะ...

แมวมันก็เปล่าเรื่อย ดีเท่าไรก็บอกว่าเปล่า อ้าจึงแมว โกรธหมา เอ๊ยหมา
โกรธแมว หมาเนี่ยจึงจะเอา ไปถ่ายอุจจาระเนี่ย ต้องไปกลบไปไว้ไม่งั้นถ้าถ่ายไว้ที่
นั่นกินหมด จึงหมา แมวต้องถ่ายกลบจนกระทั่งทุกวันนี้ หมากินหมด หมามัน
โกรธ เพราะไอ้เรื่องแมวโกหก

(หมากับแมว. 2523 : 57)

จากตัวอย่างสอนให้เราเห็นว่า ไม่ควรพูดโกหก เพราะจะส่งผลร้ายแก่ตนเองและผู้อื่น
กล่าวคือ จะทำให้คนอื่นได้รับผลร้าย เดือดร้อน และตนเองก็ต้องรับผลของการทำไม่ดีของตน
และยังเป็นการสร้างศัตรู เช่น แมวถูกหมาตามไล่กัดทุกครั้งทีพบหน้ากัน และแมวต้องกลบ
อุจจาระทุกครั้งเพื่อไม่ให้หมากิน เป็นนิทานที่ดูสมจริงสมจัง เพราะสัตว์ทั้งสองไม่ถูกกันและแมว
ชอบขโมยกินปลาเป็นประจำ นอกจากเป็นเรื่องที่สมจริงสมจังน่าเชื่อถือแล้ว ยังสอนในเรื่องของ
การทำความดีและการละเว้นความชั่ว

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองมีบทบาทในการช่วยอบรมให้เป็นคนดี และคนไทย
ส่วนมากนับถือพุทธศาสนา จึงประพฤติตามคุณธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งสอนให้ทำความดี
ละเว้นการทำความชั่ว ในนิทานพื้นบ้านจึงมีเนื้อหาสอนเรื่องการทำบุญ การทำบุญคือการทำดี ย่อม
ได้รับผลกรรมดีจากการทำบุญนั้น ส่วนความชั่วนั้นเป็นบาป ย่อมได้รับผลร้ายจากการกระทำ
เช่นกัน

โดยสรุปนิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองมีคุณค่าด้านการสอนคุณธรรม สอนให้มีความ
ขยันหมั่นเพียร มีความกตัญญู รู้จักเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ และทำความดีละเว้นความชั่ว

4.2 คุณค่าด้านปลูกฝังค่านิยม

นิทานพื้นบ้านของจังหวัดระยองมีคุณค่าในการปลูกฝังค่านิยม โดยสะท้อนถึงค่านิยม
หลาย ๆ ด้านของคนไทยที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.2.1 การรักษาความสะอาด

ที่อยู่อาศัยเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต และเป็นสิ่งที่สำคัญในชีวิตความเป็นอยู่ของ
มนุษย์ นิทานได้แทรกเรื่องการรักษาความสะอาด ซึ่งนอกจากทำให้ห่างไกลจากโรคต่าง ๆ แล้วยัง

ทำให้สังคมสิ่งแวดล้อมสวยงามและคนในสังคมอยู่เย็นเป็นสุข การรักษาความสะอาดจึงเป็นค่านิยมที่ส่งผลต่อการมีสุขภาพที่ดีและการดำเนินชีวิตของบุคคล ดังตัวอย่างดังนี้

นิทานเรื่องเหตุที่กาขนค้ำ มีคุณค่าสอนการรักษาความสะอาดผ่านตัวละครที่เป็นสัตว์นกกากล่าวว่า นกกากับนกยูงเป็นเพื่อนกัน และได้นัดเวลาไปวาดขนด้วยกัน แต่หลังจากนกกาวาดให้นกยูงเสร็จแล้ว นกกาไปกินหมาเฒ่า กลับไปไม่ทันจึงไม่ได้อาบน้ำ ทำให้นกยูงได้กลิ่นเหม็นและเข้าใกล้ตัวไม่ได้ นกกาจึงมีขนดำถึงปัจจุบันนี้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เจ้ากาจะนกยูง เขาเป็นเพื่อนกัน ทีนี้เขาก็จะผลัดไปลงรัก แล้วก็ กาเขาก็เขียนให้นกยูงก่อน เขียนลายให้ละซี แล้วเขาก็ พอเขียนให้นกยูงแล้ว นกยูงเขาก็ให้กาไปลงรักบ้าง ทีนี้เขาก็ไปเจอหมาเฒ่า เขาไปลงรักในปลักหมา เจอหมาเฒ่ามาก็ชั้ดหมาเฒ่าเท่านั้นซี การที่เคยชอบกินนี้ ก็กินหมาเฒ่าซี ...

ทีนี้ มันนึกถึงว่า นกยูงจะคอย ก็รีบมา ไม่ได้ล้าง ไม่ได้อาบน้ำกันละ ก็มาทันทีเลย มาถึงนกยูงอะไรได้ละ พอเข้าใกล้ก็อ๊วก อ๊วก อ๊วก เขียนไม่ได้กันซี ทีนี้เหม็นซี ทีนี้ตักลงว่า ลงรักมาแล้วก็ทำไม่ได้ ก็ดำอยู่อย่างนั้น

(เหตุที่กาขนค้ำ. 2523 : 61)

จากตัวอย่างสอนให้เราเห็นว่า การรักษาความสะอาดเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้คนอื่นอยากคบหาสมาคมด้วย ความสกปรกและกลิ่นเหม็นเป็นสัญลักษณ์ของความชั่วที่จะเกิดผลร้ายต่อตนเองด้วย กล่าวคือ ทำให้คนอื่นอากายใจออกมา ซึ่งเป็นการประจานตนเองต่อหน้าผู้อื่นอีกด้วย

นอกจากเรื่องนี้ ยังมีนิทานอีกเรื่องหนึ่งที่มีคุณค่าสอนให้รักษาความสะอาดเช่นเดียวกัน เป็นนิทานเกี่ยวกับนกกากับนกยูงเหมือนกัน กล่าว ว่า นกกาไปกินหมาเฒ่ากลับไม่ทันเวลา จึงขอค้างคืนในบริเวณที่อยู่ของนกยูง แต่กลิ่นเหม็นทำให้พวกนกยูงเดือดร้อน หัวหน้านกยูงจึงสั่งให้นกกาไปนอนใต้ต้นไม้ที่พวกนกยูงอยู่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นกกานี้จะไปกินหมาเฒ่ามา นี้ไปกินจนเพลินมืด กลับไปไม่ทัน ก็ไปขนกยูงอาศัยมืด ไปอ้อนวอนหัวหน้านกยูงก็เอา สงสาร ให้พักด้วยเสียคืน...

ตัวมีกลิ่นสกปรกอยู่ซี นกยูงในบริเวณนั้นก็อ๊วก บ้างราก บ้างก็มาทูลกับนกยูงซีว่า หัวหน้าทำงี้ไม่ได้ละ ทีนี้ให้กาอยู่เนี่ย พวกข้าพเจ้าเดือดร้อนเหลือเกิน ทั้งอ๊วก ก็ทั้งรากเหม็นกลิ่นอะไร ต่ออะไรไม่ทราบ...

เอาเฮอะ กาไหน ๆ ข้าพระเจ้าสั่งนาคาไว้แล้ว อย่าให้ไปนอนอยู่ในบนบริเวณเขาเลย เชอลงไปนอนคาบโน้นเถอะ ไม่งั้นก็ไม่สามารถจะช่วยให้...

(กาคับนกยูง. 2523 : 113)

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้จักรักษาความสะอาด เพราะจะทำให้เข้าอยู่รวมด้วยกันกับคนอื่นได้ และไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน จากการเล่าถึงนิสัยที่นุกยงกับนกกาก็มีความแตกต่างกันทำให้เราเห็นว่า นกยงเป็นสัตว์ที่สูงศักดิ์และรักความสะอาด ตรงกันข้ามกับนกกาก็มีนิสัยชอบกินแต่ของเน่าเสีย และมีพฤติกรรมไว้ใจไม่ได้ จึงเป็นสัตว์ที่สกปรก ทำให้คนแควดล้อมไม่ยอมให้เข้าใกล้ และไม่มีใครยอมคบด้วย ประกอบกับทัศนคติของคนไทยชอบนกยงที่มีขนสีอันสวยงาม และเกลียดนกกาก็มีขนสีดำ จึงมีนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับนกยงและนกกาเล่าเรื่องในทำนองเดียวกัน คือสอนให้รักษาความสะอาด รังเกียจความสกปรก

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองมีคุณค่าในการปลูกฝังหรือสอนให้รักษาความสะอาด ให้รู้จักความสำคัญของการรักษาความสะอาดร่างกายว่า ถ้าไม่รักษาความสะอาด จะเป็นที่รังเกียจของคนอื่น ไม่มีใครคบหาสมาคมด้วย ไม่มีใครอยากเข้าใกล้ ความสกปรกยังทำให้คนอื่นเดือดร้อนและรู้สึกไม่ดีด้วยเช่นกัน

4.2.2 การรักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

พื้นที่อยู่อาศัยและภูมิถิ่นฐานเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์ ระยองเป็นจังหวัดที่มีสภาพพื้นที่เป็นทั้งป่าไม้ ภูเขา ที่ราบลุ่มน้ำ และที่ราบชายฝั่งทะเล คนระยองส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้ธรรมชาติ เพื่อทำมาหากินเลี้ยงชีพ หรือนำเอาวัสดุในธรรมชาติมาสร้างบ้าน คนในท้องถิ่นสามารถไปล่าสัตว์หาปลาในป่าและแหล่งน้ำ นิทานมีจำนวนมากที่ได้กล่าวถึงถิ่นฐานที่อยู่อาศัยใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อมของคนไทย สะท้อนภาพเกี่ยวกับอดีตที่คนเรายังหาเลี้ยงชีพได้จากธรรมชาติ นิทานเรื่องต่าง ๆ เล่าถึงการใช้ประโยชน์และอาศัยอยู่กับธรรมชาติ รู้จักใช้ไม้ในป่ามาหุงหาอาหาร ทำเครื่องมือเครื่องใช้ในบ้าน ใช้ประกอบอาชีพ และสร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่า นิทานพื้นบ้านมีคุณค่าในการสอนทางอ้อมให้รักษาสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์ เพื่อเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและทำมาหากินได้อย่างเช่นสมัยก่อน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นิทานเรื่องหนูน้อยตัดฟัน มีคุณค่าสอนให้เห็นความสำคัญของป่าไม้ที่มีต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน เนื้อเรื่องนิทานกล่าวถึงหนูน้อยคนหนึ่งไปตัดฟันในป่าและพบกับแม่ลูกสาวสองคน โดยได้ลูกสาวเป็นภรรยาสร้างครอบครัวอยู่อาศัยในป่า ตัวอย่างต่อไปนี้

เขาก็คนชื่อ เขาตัดฟันชาย เขาก็เข้าป่าตัดฟัน เรื่อยไปหลายวัน หลายวันเข้า
หนักเข้าไปหลง หลง... หนักเข้าก็ผอมโซเซ ...หลง ๆ ก็นึกว่าบ้านคนเขาไป เข้าไป
ที่บ้านคนจริงเหมือนกัน บ้านนั้นเค้ามีเป็นแม่หม้ายอยู่ 2 คน ก็กับลูกสาวนะ...

อยู่ไป ๆ นานเข้าก็ไปได้กะลูกสาวเขา เข้า ฮือ ได้กะลูกสาวก็มีลูกออกมา
มีลูกทำไว ก็ไปพลัดกันไปทำงาน ผัวอยู่บ้านบ้าง เมียไปบ้าง ...

(หนุ่มน้อยตัดฟัน. 2523 : 39)

จากตัวอย่างนิทานเล่าถึงป่าไม้เป็นแหล่งอยู่อาศัย และทำมาหากินของหนุ่มน้อย สามารถไป
ตัดฟันและสร้างครอบครัวยุติสุขอยู่ในป่าได้ นิทานเรื่องนี้จึงมีคุณค่าให้ข้อคิดว่า ป่าไม้มีประโยชน์
ต่อชีวิตของมนุษย์ สามารถตัดฟันมาใช้เลี้ยงชีวิตและเป็นที่อยู่อาศัยของครอบครัวได้ นิทานได้เน้น
ถึงความสำคัญของธรรมชาติ และสอนว่าป่าไม้มีคุณค่าต่อคนอย่างมาก สามารถนำมาใช้ใน ชีวิต

นิทานเรื่อง ไม้เซ็ดตุตคำตุตตาย มีคุณค่าให้ข้อคิดเกี่ยวกับการรักษาสภาพแวดล้อมทาง
ธรรมชาติ นิทานได้เล่าว่า ตาคคนหนึ่งตั้งบ้านอยู่ในป่า และเมื่อภรรยาจะคลอดบุตร ก็เข้าป่าตัดฟันให้
ภรรยาอยู่ไฟหลังคลอดลูก ดังต่อไปนี้

ชาวสวน ตากะยาย 2 คน ทำสวน แกมีลูกคนหนึ่ง เมื่อแกอายุได้สัก 20
กว่า ๆ นะฮะ ทีนี้ลูกคนนี้ แกก็มีลูกห่าง อายุแก .. ลูกของลูกแกอายุได้ราวสัก 18 ปี
แกก็มีอีกคนหนึ่ง ทีนี้มีอีกคนหนึ่ง ลูกคนนี้กำลังท้อง ทีนี้บ้านแกอยู่ในป่า กำลัง
ท้อง แกเจ็บท้อง ทีนี้พ่อก็เข้าป่าตัดฟัน เพื่อจะเอาฟืนเนี่ยมาอยู่ไฟนะฮะ ...

(ไม้เซ็ดตุตคำตุตตาย. 2523 : 146)

นิทานเรื่องนี้มีคุณค่าในการสอนทางอ้อม โดยให้ข้อคิดว่า ป่าไม้นอกจากเป็นสถานที่อยู่
อาศัยแล้ว คนเรายังสามารถไปตัดฟันมาใช้ในวิถีชีวิต ดังเช่นการอยู่ไฟของผู้หญิงหลังการคลอดลูก
เป็นการเน้นย้ำถึงคุณค่าประโยชน์ของป่าไม้ คนได้อาศัยได้ใช้ประโยชน์ตั้งแต่เกิด และใช้ใน
ชีวิตประจำวันได้ตลอดชีวิต

นิทานเรื่อง เกาะสะเก็ด มีคุณค่าในด้านการให้ข้อคิดการใช้ไม้จากธรรมชาติ กล่าวถึงตายามี
ลูกชื่อเจ้าแลง และสั่งให้ไปตัดไม้ในป่า เพื่อเอามาสร้างบ้าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตายาก็คิดหาอุบายใช้ให้มัน ไปให้เจ้าแลงไปตัดไม้ในป่า เอามาทำบ้านซัก
หลังในใจก็ว่าจะไม่ให้มัน มันล้มทับซะให้ตาย เจ้าแลงได้ยินพ่อแม่บอกยังงั้นก็เลย
ชวนได้ก็เข้าป่า ...

(เกาะสะเก็ด. 2523 : 49)

นิทานเรื่องนี้มีคุณค่าเป็นเครื่องมือในการสอนทางอ้อมว่า ป่าไม้มีประโยชน์ต่อการดำเนิน
ชีวิตของชาวบ้าน ชาวบ้านสามารถไปเอาไม้ในป่ามาสร้างบ้าน เป็นสถานที่อยู่อาศัยของมนุษย์ หาก
ไม่มีป่าก็จะไม่มีวิวัฒนาการที่อยู่อาศัยหรือใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ได้

จากตัวอย่างเนื้อเรื่องนิทานดังที่กล่าวมา สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองสอนให้
เห็นถึงประโยชน์ของไม้จากป่า ชาวบ้านสามารถไปตัดฟันมาใช้เป็นประโยชน์ ดังเช่น ตัดต้นไม้มา

สร้างบ้าน เป็นการสอนให้รู้ถึงความสำคัญของป่าไม้ที่จะต้องช่วยกันดูแลรักษา เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน

นิทานเรื่องสุริยะคราสจันทรคราส เป็นนิทานที่มีเนื้อเรื่องสอนให้เห็นถึงความสำคัญของป่าไม้ที่เป็นแหล่งอาหารของมนุษย์ เล่าว่า มีตายายสองคนเป็นพ่อแม่ของสุริยะคราสกับจันทรคราส ไปหาผลไม้หาเผือกในป่ามาเป็นอาหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จันทรคราสเป็นคนสุดท้อง สุริยะคราสพี่ชาย นี้พ่อจะหาผลไม้หาเผือกหา
มัน นี้อยู่ทางนี้ก็กิน เย็นกลับมาที่ ก็จะเห็นพ่อกลับมาดีใจว่า จะได้ของกินมา...

(สุริยะคราสจันทรคราส. 2523 : 101-102)

จากตัวอย่างทำให้เห็นได้ว่า ชาวบ้านสามารถหาผลไม้ไปป่ามาเป็นอาหารเลี้ยงชีวิตได้ และให้ข้อคิดที่สอนให้รู้ถึงประโยชน์ของป่าไม้ที่เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญ ซึ่งสามารถเก็บกินได้จากป่า หากไม่มีป่าก็จะมีอาหาร นิทานเรื่องจึงเป็นมีคุณค่า ทำให้เห็นถึงความสำคัญของป่าไม้ที่เป็นแหล่งอาหารของคน

ตัวอย่างนิทานต่อไปนี้เป็นเรื่องช้างสมนาคุณ มีเรื่องราวเกี่ยวกับคุณค่าของธรรมชาติที่เป็นแหล่งอาหารและการประกอบอาชีพ นิทานเล่าว่า มีพรานสองคนอยากได้น้ำ จึงนัดกันว่าไปล่าสัตว์ในป่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีพรานสองคน เป็นคนที่มีอาชีพในการล่าสัตว์ หาเนื้อ หา...เนื้อ เนื้อกิน
นะชะ วันหนึ่ง เขาคิดกันทั้งสองคนว่า วันนี้ จะต้องไปหาเนื้อในป่า แล้วก็ระบุมานะ
ด้วยว่าจะไปหาเนื้อเสื่อ ...

(ช้างสมนาคุณ. 2523 :100)

จากตัวอย่างนิทานได้ให้ความรู้ว่า นอกจากป่าไม้เป็นแหล่งอาหารแล้ว ยังเป็นแหล่งที่อาศัยของสัตว์ป่าต่าง ๆ ด้วย ถ้าคนเรารุกทำลายธรรมชาติจะทำให้ธรรมชาติเสียความสมดุล จะส่งผลในวันข้างหน้า สัตว์จะไม่มีที่อยู่และจะสูญพันธุ์ไปจากโลกนี้ คนรุ่นต่อไปก็จะไม่สามารถใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้อีกต่อไป

สรุปว่า นิทานตามตัวอย่างดังกล่าวได้ให้ข้อคิดที่ ชาวบ้านมีผลไม้ในป่าเป็นอาหารและนายพรานสามารถไปล่าสัตว์ในป่าเลี้ยงชีพ นิทานสอนให้รู้ว่า คนในสมัยก่อนอยู่ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ชีวิตของชาวบ้านขาดธรรมชาติไม่ได้ เพราะต้องอยู่อาศัยและทำหากินในธรรมชาติ ถ้าสภาพสิ่งแวดล้อมดี มีป่า และในป่ายังมีสัตว์อาศัยอยู่ ชาวบ้านสามารถไปหาพืชและหาผลไม้เป็นอาหารได้ง่าย นายพรานสามารถไปล่าสัตว์ได้ เป็นแง่คิดที่ผู้อ่านและผู้ฟังได้ตระหนักถึงความแตกต่างของสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลาย กับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งใช้สอยและบริโภคของมนุษย์โดยตลอด

นอกจากนั้น มีนิทานบางเรื่องที่ทำให้เห็นถึงคุณค่าของธรรมชาติที่เป็นแหล่งน้ำ ดังเช่น นิทานเรื่องขมบาลหูหนวก เล่าถึงตาคคนหนึ่ง มีอาชีพทอดแหจับกุ้งในคลอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แกมีอาชีพอยู่อย่างเดียวที่ชอบของแกที่สุดก็คือ เมื่อถึงเวลาแกก็สะพายแห ของแกเนี่ยะ ไปเที่ยวทอดกุ้งตามบึงคลองหนองน้ำนะฮะ...

(ขมบาลหูหนวก. 2523:141)

จากตัวอย่างดังกล่าวทำให้รู้ว่า ธรรมชาติแหล่งน้ำมีความอุดมสมบูรณ์ กล่าวคือ ตานำแหไปทอดในคลองและแม่น้ำ ก็สามารถจับสัตว์น้ำจับกุ้งมากินได้อย่างง่าย ไม่ต้องเสียเงินซื้อเหมือนปัจจุบัน ทำให้ผู้ฟังและผู้อ่านได้แนวคิดในการรักษาธรรมชาติ เช่นเดียวกันตัวอย่างนิทานเรื่องต่อไปนี้ได้กล่าวถึงธรรมชาติมีความสำคัญต้องร่วมกับดูแลรักษาให้เป็นแหล่งอาหารของมนุษย์ ดังนี้

วันหนึ่งมีชาย 2-3 คน ไปทอดแหในหนองน้ำ ในขณะที่ทอดนั้น ก็ได้ปลา ซ่อนมาหลายตัวก็นำมาบ้าน ...

(ปลาตัวผัว-ปลาตัวเมีย. 2523 : 144)

จากตัวอย่างนิทานข้างต้นทำให้เห็นได้ว่า ชายสองคนทอดแหหาปลาซ่อนได้ง่าย นิทานเรื่องนี้จึงมีคุณค่าสอนให้เราถึงความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำธรรมชาติ กล่าวคือ มีปลาอาศัยอยู่อย่างมากมาย ชาวบ้านจึงสามารถหาปลาเป็นอาหารได้ เป็นแหล่งอาหารที่สำคัญอย่างหนึ่งของคนในท้องถิ่น จึงต้องการดูแลให้เป็นแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ต่อไป

ส่วนตัวอย่างนิทานเรื่องต่อไป สอนให้รู้ว่า ไม่จำเป็นจะต้องเป็นแหล่งน้ำใหญ่โตเท่านั้น แต่ที่ใดที่มีน้ำ ที่นั่นก็มีสัตว์น้ำอาศัยอยู่ เป็นนิทานมีเนื้อเรื่องได้กล่าวถึง ชาวนาไปหาปลาตามท้องนาและคูน้ำ หาปลาได้อย่างง่ายดาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีชาวนา 2 คนแต่งงานกันมาตั้งแต่อายุ 20 ปี จนชาวนา 2 คนนั้นอายุ 20 ปี ยังไม่มีลูกด้วยกัน วันหนึ่ง เขาารู้สึกว่าไม่มีอะไรจะกิน ก็เลยหยิบแห แหู้จักใหม่ หยิบแหไปหาปลา แล้วก็เดินไปตาม ตามท้องนา แล้วก็ไปตามคูน้ำ ...

พอมาถึงลำคลองก็มี ...เห็นปลาอยู่ฝูงหนึ่ง แกก็เลยเอาแหอันนี้ทอดลงไป เหยียงโครมลงไปเลย ที่ปลาฝูงนั้นนอนอยู่...

(นิทานไม่รู้จบ. 2523 : 156)

จากตัวอย่างนิทานสอนให้รู้ว่าความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำละแผ่นดินในจังหวัดระยองมี ธรรมชาติอุดมสมบูรณ์และมีสัตว์น้ำที่หลากหลายตามธรรมชาติ ทุกคนจึงควรช่วยกันรักษา ธรรมชาติให้มีความอุดมสมบูรณ์ ดังคำกล่าวที่ว่า ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองมีคุณค่าในด้านการสอนให้รู้จักความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้และแหล่งน้ำ ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้ตลอดชีวิต สามารถนำวัสดุจากป่าไม้มาใช้และสร้างบ้านเป็นที่อยู่อาศัยแล้วยังเป็นแหล่งอาหารสำคัญ ชาวบ้านสามารถหาผลไม้อะโวคาโดและลำแต้วนำมาเลี้ยงชีพได้ เพราะธรรมชาติเป็นแหล่งที่อาศัยของสัตว์ป่าต่างๆ ด้วย มีสัตว์อาศัยอยู่อย่างมากมาย ชาวบ้านจึงสามารถไปหาอาหารได้ง่าย โดยไม่ต้องซื้อ นิทานพื้นบ้านจึงมีคุณค่าเป็นเครื่องมือสอนว่า ชีวิตของชาวบ้านขาดธรรมชาติไม่ได้ เพราะต้องใช้เป็นแหล่งทำหากิน ดังนั้น สภาพสิ่งแวดล้อมจึงต้องอยู่ในสภาพดี ถ้ามีป่าและในป่าก็จะมีสัตว์อาศัยอยู่ นิทานจึงสอนให้ผู้อ่านและผู้ฟัง ได้รู้จักดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์และให้ข้อคิดที่ว่า ถ้าทำให้ธรรมชาติเสียความสมดุล จะส่งผลให้สัตว์ไม่มีอาศัยที่อยู่ และสูญพันธุ์ไปจากโลกนี้ คนรุ่นหลังก็จะไม่สามารถใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้อีกต่อไป

4.3 คุณค่าด้านการดำเนินชีวิต

นิทานพื้นบ้านของจังหวัดระยองมีคุณค่าต่อการดำเนินชีวิต นอกจากให้คุณค่าด้านค่านิยมหลาย ๆ ด้านของคนไทย ซึ่งถือว่าเป็นค่านิยมที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบันและนิทานพื้นบ้านยังให้คุณค่าด้านการดำรงชีวิต โดยนำไปใช้ในชีวิตให้มีความสุขต่อไป เช่น การเลือกคู่ครอง การใช้สติปัญญาแก้ไขปัญหา และการรู้จักความรับผิดชอบ

4.3.1 การเลือกคู่ครอง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองของชาวบ้านจังหวัดระยอง พิจารณาได้จากพฤติกรรมจิตใจ รูปร่าง ฐานะ เป็นต้น นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองได้สะท้อนให้เห็นว่า การเลือกคู่ครอง พ่อแม่จะเป็นผู้ที่คู่ครองให้ เพราะนอกจากมีประเพณีว่าลูกต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่แล้ว พ่อแม่ยังเป็นคนที่มีความประสงค์ สามารถเลือกคนที่ดี ๆ ให้ลูกได้ แต่การหมั้นหมายคู่ครองให้กับลูก โดยไม่ได้ปรึกษากับลูก ก็อาจทำให้มีปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นได้ ดังนี้

นิทานเรื่องนั้นทียเถระ เป็นเรื่องมีคุณค่าให้ข้อคิดในตอนที่มีผู้ใหญ่เป็นผู้ที่เลือกคู่ครองให้ นิทานเล่าว่า พ่อแม่เจ้าทิดจะเลือกผู้หญิงที่ทั้งดีและสวยงามมาให้ลูกชายแต่งงานเพื่อให้เจ้าทิดสร้างครอบครัว จะได้ไม่ไปบวชดังตัวอย่างต่อไปนี้

ทีนี้ก็มีมาขอบิดามารดา พ่อแม่ก็ไม่ให้บวช ก็ลูกชายคนเดียวนี้ จะไปบวช
เสียดายไงละ ข้าวของเงินทองใครจะปกครองพ่อแม่ก็แก่เฒ่าเข้าแล้ว...

เอาเหอะ เราก็เป็นคนรูปงาม จะหาผู้หญิง ๆ สวย ๆ ให้ ถ้าเอาพ่อจะไปขอ
แม่จะไปขอให้...

(นันทิยเถระ. 2523 : 65)

นิทานเรื่องนี้ทำให้เห็นถึงความรักที่มีต่อลูก เป็นความห่วงใยของพ่อแม่ และให้ข้อคิดว่า
แม้ว่าการเลือกคู่ครองพ่อแม่เป็นผู้ที่เลือกให้ แต่พ่อแม่จะพยายามหาคนที่สวยงาม และเหมาะกับลูก
เพื่อให้ลูกมีความสุข ทำให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านนิทานได้ข้อคิดที่นำไปปรับใช้ในชีวิตว่า การมีคู่ครองที่ดี
ควรจะปรึกษากับพ่อแม่ก่อน

นิทานเรื่อง คนขี้เกียจ มีเนื้อเรื่องสอนให้เลือกคู่ครองที่เป็นคนขยัน ผ่านคำพูดของตัวละคร
ที่เล่าว่า พ่อแม่สอนให้ลูกสาวหาคู่ครองที่เป็นคนขยันทำมาหากิน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สมัยโบราณ พ่อแม่ห่วงนักรหาลูกสาวละ ก็เมื่อมีลูกมีสาวไปแล้วกลัวจะ
ลำบาก พยายามสอนนักรสอนหนา ลูกอีหนูเอ๊ย จะมีคู่ครองนะ คู่อีคนทำมาหากิน
นะ ถ้าพิศุจน์ได้ก็ยิ่งดีว่าเขาเป็นคนขี้เกียจหรือคนขยันจะทำมาหากิน...

(คนขี้เกียจ. 2523 : 130)

นิทานเรื่องนี้มีคุณค่าสอนให้รู้จักเลือกคู่ครองที่ดี ควรหาคนที่ขยันทำงาน ไม่เป็นคนขี้เกียจ
ชีวิตของตนเองจึงจะมีความสุข นอกจากนั้นยังทำให้รู้ว่า ผู้ใหญ่เป็นคนที่มิประสบความสำเร็จ เมื่อจะ
เลือกคู่ครอง ควรจะฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ก็จะเป็นประโยชน์ในการเลือกคู่ครองได้ดี

ส่วนนิทานเรื่องชายสองคน มีเนื้อเรื่องสอนให้ผู้หญิงรู้จักเลือกคู่ครองที่ดี เล่าว่ามีชายสอง
คน คนหนึ่งเป็นชายรูปหล่อ อีกคนหนึ่งรูปไม่หล่อ และชอบผู้หญิงคนเดียวกัน แต่ผู้หญิงคุยกับชาย
รูปหล่อคนเดียว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีชายสองคน คนหนึ่งรูปหล่อ คนหนึ่งรูปไม่หล่อ ทีนี้ไปรักผู้หญิงบ้าน
เดียวกัน ทีนี้ไอ้คนที่รูปไม่หล่อเนี่ยะ ชอบผู้หญิงบ้านนั้น ทีนี้ไปที่ที ก็ครั้งก็
ผู้หญิงไม่คุยกะคนรูปไม่หล่อเลย มาคุยกับไอ้รูปหล่ออยู่เรื่อย ๆ ...

(ชายสองคน. 2523 : 134)

จากตัวอย่างนิทานได้สอนว่าผู้หญิงควรเลือกคู่ครองที่ดี มีความซื่อสัตย์ และความเข้าใจกัน
ไม่เลือกผู้ชายรูปงามจากที่เป็นรูปลักษณะภายนอก นิทานเรื่องจึงมีคุณค่าที่ให้ข้อคิดแก่ผู้ฟังผู้อ่านว่า
การเลือกคู่ครองควรดูที่นิสัยมากกว่ารูปลักษณะภายใน เพราะถ้าเลือกคนรูปงามอาจจะทำให้ชีวิต
วุ่นวาย เกิดปัญหาตามมาอีกมากมาย

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านให้คุณค่าด้านการดำเนินชีวิต เป็นการสอนทางอ้อมในเรื่องการ
เลือกคู่ครอง การแต่งงานนั้นเป็นเรื่องของพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ชีวิตสูงกว่า เป็น
ผู้จัดการหาคนที่เหมาะสมให้ลูกหลาน แต่ในความเป็นจริงแล้ว ที่สำคัญที่สุดก็คือคู่แต่งงาน ควร

จะต้องตกลงปลงใจด้วย นอกจากนั้น นิทานยังให้ข้อคิดว่า การเลือกคู่ครองเป็นเรื่องสำคัญ ต้องเลือกคู่ครองที่เป็นคนขยันทำมาหากิน จึงจะทำให้ชีวิตไม่ลำบาก หรือเมื่อเลือกคู่ครอง ไม่ควรดูแลรูปร่างภายนอกอย่างเดียว แต่ต้องนึกถึงทั้งคุณสมบัติที่ดีที่อยู่ภายในจิตใจด้วย

4.3.2 การใช้สติปัญญา

การใช้สติปัญญาแสดงให้เห็นความฉลาดและการมีสติของบุคคล ซึ่งนำมาใช้เป็นวิธีการแก้ปัญหาตามเหตุการณ์ต่าง ๆ และมีความรู้ในการดำรงชีวิต ในนิทานพื้นบ้านได้เล่าถึงตัวละครเอกที่ใช้สติปัญญาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามท้องเรื่อง ตัวอย่างเช่น นิทานเรื่องทำไมเสือจึงมีลาย ทำไมจระเข้ไม่มีลิ้น เป็นต้น

นิทานเรื่อง ทำไมเสือจึงมีลาย เป็นนิทานที่มีคุณค่าสอนให้รู้จักใช้สติปัญญาคิดวิธีแก้ปัญหา และเมื่อพบอันตราย เล่าถึงตาโคไปตัดหวายในป่า และพบเสือ เพื่อเอาลอดตัว จึงหอกเสื่อพันกันว่าจะมัดเสือไว้ที่ต้นไม้ เสื่อยอมแพ้นั้น ให้ตาเอาหวายดีให้มีลายทั้งตัว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เสื่อว่า เอ๊ะ อยากจะมากินคนซักคนหนึ่ง ตาโคก็ว่ายังกินไม่ได้ ยังตัดหวายยังไม่เสร็จ เสื่อถามว่า จะตัดหวายไปทำไม ตาโคแกก็บอกว่าไป... ก็ตกลงกันว่าพันกันกว่า ถ้าหากว่ามัดเสื่ออยู่แล้ว เสื่อจะให้ตาโคทำยังไง เสื่อก็ว่าเอาขอมให้...

เอาให้สัญญากันว่าตบมือขึ้น 3 ที ว่าให้เสื่อโคให้สุดแรงแหละ แยกไหนก็ตาม จะให้ขาด แต่เมื่อโคทำอะไรก็ไม่มีขาด ห่วงก็ยังติดคอ จะกั๊กก็กั๊กไม่ถึง คือมันอยู่ที่คอ ก็มันไม่ถึง คั้นจนแทบจะตายก็เลยบอกตาโคว่า เอ้าจะทำยังไงก็ทำเถอะ ขอมให้ ตาโคเลยตัดหวายท่อนกระชับมือตีหัวไปทั้งตัว จนเสื่อมีลายไปทั้งตัวจนทุกวัน ...

(ทำไมเสือจึงมีลาย. 2523 : 58)

นิทานเรื่องนี้สอนให้ใช้สติปัญญาแก้ปัญหาเพื่อเอาตัวรอดจากอันตราย จึงมีคุณค่าในการสอนให้รู้จักมีสติ และใช้ปัญญามาแก้ไขปัญหาในเหตุการณ์ที่มีอันตราย การมีสติปัญญาจะช่วยให้สามารถควบคุมตนเอง ทำให้มีจิตใจมั่นคงและสามารถคิดหาวิธีแก้ไขปัญหา จนกระทั่งแก้ไขปัญหาได้สำเร็จ

นิทานเรื่อง เหตุที่จระเข้ไม่มีลิ้น เป็นนิทานที่สอนเรื่องการใช้สติปัญญาเหมือนกัน เล่าถึงการแก้ปัญหาของกระต่าย ดังได้เล่าว่า กระต่ายถูกจระเข้จับไปกิน กระต่ายจึงใช้ปัญญาคิดวิธีให้จระเข้อาปากร้องโดยพนันร้องเป็นเสียงฮา ๆ และกระต่ายก็กระโดดหนีลิ้นจระเข้จนขาด ดังนี้

กระต่ายก็นึกแล้วว่า เอ้าทำอะไรจะเอาตัวรอด นึกในใจว่า ตะเข้คำรามเขาบอก
ว่า ไอ้ฮ้อ ๆ นะ เขาไม่กล้าเขากลับไอ้ฮ้อ ๆ ตะเข้ได้ยืนก็ว่าใกล้จะถึงฝั่งแล้ว เอ้อไอ้ห่า
นี่เงี้ยมันว่าไม่กลัวไอ้ฮ้อ ๆ ทำไมมันกลัวฮ้อ ๆ ทีนี้กูก็ร้องฮ้อ ๆ ซิวะ พอฮ้อ ๆ ปากก็
อ้ากระต่ายก็โดดได้ โดดขึ้นฝั่งได้ ก็เลยถีบลิ้นขาด ตะเข้ไม่มีลิ้นกระทั้งบัดนี้ ...

(ทำไมกระเข้ไม่มีลิ้น. 2523 : 59)

นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า แม้กระต่ายเป็นสัตว์เล็ก มีสมองเล็กกว่ากระเข้ แต่ก็รู้จักใช้
สติปัญญาแก้ไขปัญหาจนประสบผลสำเร็จกล่าวคือรอดจากเป็นอาหารของกระเข้ และถีบกระเข้
จนลิ้นขาด รอดพ้นจากอันตรายไปได้

ส่วนนิทานเรื่อง นกเขา มีเนื้อเรื่องพูดถึงข้อจำกัดของการใช้ปัญญา มีคุณค่าให้ข้อคิดในการ
ใช้สติปัญญาให้ถูกต้อง นิทานเล่าถึงนกเขา ถึงฤดูหน้าข้าว นกเขาจะหอม เพราะกลัวไม่มีที่เก็บข้าว
ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หน้าข้าวแกนี้ะ ฮะนกเขาจะหอม เพราะว่ามันเป็นทุกข์ กลัวว่าไม่มีฮุ้งจะ
ใส่ข้าว จะเอาข้าวไปเก็บที่ไว้ที่ไหน ที่เรามันนึกเดี๋ยวกี้มีเฉพาะท้องเท่านั้น เขาเลย
เป็นทุกข์ หอม ออกแหลม

(นกเขา. 2523 : 55)

นิทานเรื่องนี้ทำให้เห็นความผิดปกติของนกเขา เพราะหน้าข้าวเป็นฤดูที่มีอาหารสมบูรณ์
แต่นกเขากลับหอมลง เพราะห่วงไม่มีที่เก็บข้าว ทำให้ผู้อ่านกับผู้ฟังนิทานได้คิดว่า ที่นกเขาได้รับผล
แบบนี้ เพราะวิตกกังวลมากเกินไป ถ้านำมาเปรียบเทียบกับมนุษย์ก็คือ บางคนมีทรัพย์สินเงินทอง
มาก ก็ห่วงทรัพย์สินสมบัติ เกิดเป็นทุกข์ นอกจากนั้นยังสอนว่า การใช้สติ ไม่ไปคิดล่วงหน้าเกินไป
และอยู่กับปัจจุบันด้วย เปรียบเสมือนคนที่เกลียวฉลาด ย่อมจะทำงานสำเร็จ นิทานเรื่องนี้จึงสอนให้
ผู้ฟังและผู้อ่านรู้จักมีสติและใช้ปัญญาให้ถูกต้อง

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองมีคุณค่าสอนให้ผู้อ่านและผู้ฟังรู้ว่า เมื่อเกิดอันตราย
ต้องตั้งสติ ไม่ตื่นเต้น และใช้ปัญญาแก้ปัญหาจะทำให้ตนเองรอดจากอันตราย จะต้องมีสติละใช้
ปัญญาให้ถูกต้อง ไม่คาดการณ์ล่วงหน้าจนเกิดความวิตกกังวลมากเกินไป

4.3.3 การมีความรับผิดชอบ

ในสังคมหรือในสังคมย่อยแต่ละครอบครัว นอกจากสมาชิกจะมีความสัมพันธ์กัน มีฐานะ
เป็นผู้ปกครองหรือผู้ที่อยู่ใต้ปกครอง หรือเป็นญาติพี่น้องในครอบครัวเดียวกันแล้ว ยังมี
ความสัมพันธ์ของการอยู่ด้วยกัน แต่ละคนจะมีหน้าที่ของตนเอง มีการแบ่งหน้าที่ทำงานโดยช่วยกัน
และแต่ละคนต้องทำหน้าที่ของตนเองให้ดี เช่นตัวอย่างดังต่อไปนี้

นิทานเรื่อง หนูน้อยตัดฟัน เป็นนิทานที่กล่าวถึงความรับผิดชอบหน้าที่ในครอบครัวของผู้ใหญ่ ได้เล่าว่า ชายหนุ่มคนหนึ่งเข้าไปตัดฟันและหลงทางในป่า ได้พบแม่มดสองคน และได้พักอาศัยอยู่ด้วยกัน อยู่ไปก็ได้อีกสาวเป็นเมียและสร้างครอบครัว โดยแบ่งหน้าที่ทำงานเลี้ยงลูกกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เขาก็ค้นชื่อ เขาตัดฟันชาย เขาก็เข้าไปตัดฟัน เรื่อยไปหลายวันหลายวัน เข้าหนักเข้าไปหลง หลง... ไปก็มันไม่เจออะไร อยู่ในป่าถึบ เออ หลง ๆ ไปก็นอนค้างคืน หนักเข้าก็พอม โขเซ ก็ไปได้ยินเสียง ไก่ขัน เอ๊ะ ก็นึกว่าบ้านคนเข้าไป เข้าไปที่บ้านคนจริงเหมือนกัน บ้านนั้นเค้ามี เป็นแม่หม้ายอยู่ 2 คนกะลูกสาวนะ...

อยู่ไป ๆ นานเข้าก็ไปได้กะลูกสาวเขาเข้า ฮือ ได้กะลูกสาว มีลูกออกมา มีลูกทำไ้ ก็ไปปลัดกันไปทำงาน ผัวอยู่บ้านข้าง เมียไปข้าง...

(หนูน้อยตัดฟัน. 2523 : 39)

นิทานเรื่องนี้มีคุณค่าให้ข้อคิดว่า สามิภรรยาควรจะแบ่งงานเลี้ยงลูกและทำงาน และสอนว่าคนเราควรจะรู้จักแบ่งหน้าที่กันทำงานและรับผิดชอบตามหน้าที่ของตนเอง จึงจะทำให้ชีวิตและครอบครัวไม่ลำบากและมั่นคง

ส่วนเรื่อง เกาะสะเก็ด สอนให้รู้ว่าพ่อแม่ควรมีความรับผิดชอบต่อลูก รู้ว่าควรจะรักลูกอย่างไร นิทานเล่าว่า มีตายายสองคนแต่งงานกันหลายสิบปีและได้ลูกชายคนหนึ่งชื่อแลง จึงเลี้ยงอย่างทะนุถนอม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พออยู่มากก็ไม่กี่เดือนก็ครบกำหนดคลอด เข้าเด็กตัวน้อย ๆ ก็ออกจากครรภ์ เป็นผู้ชายแข็งแรงน่ารัก 2 ตายายก็ช่วยกันทะนุถนอมกลม่อมเกลี้ยงเกลี้ยงกันมาอย่างดี ยุงไม่ให้ไ้ไ้ไ้ไม่ให้ต่อมว่างั้นเถอะ ต่อมาก็ให้สมญานามว่า ไอ้แลง

(เกาะสะเก็ด. 2523 : 50)

นิทานเรื่องนี้ทำให้เข้าใจได้ว่า พ่อแม่เลี้ยงลูกอย่างทะนุถนอม จึงสอนให้รู้ถึงขอบเขตของความรับผิดชอบต่อพ่อแม่มีต่อลูก นิทานได้ให้ข้อคิดแก่ผู้อ่านและผู้ฟังว่า การเลี้ยงลูกและรักลูกมากเกินไปจะมีผลไม่ดีและไม่ดีต่อลูกในอนาคต

เรื่องสุริยะคราสจันทรคราส มีเนื้อเรื่องสอนถึงความรับผิดชอบในการเลี้ยงลูกของพ่อแม่เช่นกัน กล่าวถึงพ่อไปหาผลไม้ให้ลูกกิน ตัวอย่างดังต่อไปนี้

จันทรคราสเป็นคนสุดท้อง สุริยะคราสพี่ชาย นี้พ่อจะหาผลไม้หาเผือกหา มัน นี้อยู่ทางนี้ก็กิน เย็นกลับมาที่ ก็จะเห็นพ่อกลับมาดีใจว่า จะได้ของกินมา...

(สุริยะคราสจันทรคราส. 2523 : 102)

จากตัวอย่างเนื้อเรื่องสอนให้รู้ว่า พ่อแม่ต้องรู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง เป็นมีหน้าที่

การเลี้ยงลูก หออาหารให้ลูกกินและเติบโตในวันข้างหน้า สอนให้รู้ความสำคัญของบทบาทหน้าที่ของพ่อแม่ด้วย

นิทานเรื่อง พ่อกับลูก ต่อไปนี้เป็นเรื่องที่สอนให้คู่สมรสมีความรับผิดชอบกันผ่านนิทานเล่าว่าพ่อลูกสองคนอยู่ด้วยกัน เมื่อลูกเลิกจากการบวชแล้วก็แต่งงานและสร้างครอบครัว ผู้ชายไปค้าขายที่ตลาดและผู้หญิงทำงานที่บ้าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อยู่มาวันหนึ่งไอ้เจ้าผัวก็ต้องไปจ่ายตลาด เพราะว่าตลาดมันอยู่ห่างไกลจากบ้านนักเท่าไร...สะใภ้ก็กวาดเรือน เรือนมา เรือนมา...

(พ่อกับลูก. 2523 : 126)

จากตัวอย่างข้างต้นสอนในเรื่องที่ผู้ชายกับผู้หญิงแต่งงานกัน แต่ละคนจะมีหน้าที่ทำงานช่วยเหลือกัน ผู้ชายไปจ่ายตลาดรับผิดชอบเลี้ยงครอบครัว และผู้หญิงรับผิดชอบทำงานบ้าน ทำอาหาร ทำความสะอาดบ้าน ทำให้ครอบครัวมีความสุข นิทานเรื่องนี้จึงมีคุณค่าเป็นการสอนให้สามีภรรยารู้จักทำหน้าที่ให้ดี และช่วยกันทำงานในครอบครัว

นิทานเรื่อง ตาบอดตาใส เป็นนิทานที่มีคุณค่า สอนให้รู้จักช่วยกันทำงานในครอบครัว เช่นเดียวกัน เล่าว่ามีตาขายสองคน เมื่อตาทำงานที่ท้องนา นายจะทำกับข้าวไปให้กิน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตาบอดตาใสแกลไปใช้ควาย แกลไปใช้ควายนี้ ที่นี้เมียก็หาข้าวไปส่ง หาข้าวไปส่ง ที่นี้เมียไปถึงก็ไปวางหาบก็ว่า ก็บอกผัวว่า คุณมาด้วย จะไปตักน้ำชะเดียว...

(ตาบอดตาใส. 2523 : 142)

จากตัวอย่างเนื้อเรื่องดังกล่าว ทำให้รู้ว่า แม้ว่าสามีจะเป็นคนตาบอดตาใสก็ต้องรับผิดชอบเลี้ยงครอบครัว ฝ่ายหญิงจะทำงานบ้าน ช่วยสามีทำอาหาร ส่งอาหารให้สามี นอกจากให้รู้ถึงความรักใคร่ระหว่างคู่สมรส เป็นการสอนให้รู้จักการทำหน้าที่ของตนเองให้ดี และช่วยกันทำงานในครอบครัว

นิทานเรื่อง ราหุอมจันทร์ ให้คุณค่าด้านการสอนว่า ผู้ที่มีอำนาจไม่ควรใช้อำนาจแก้ปัญหา ต้องนึกถึงผู้ที่อยู่ใต้อำนาจว่า จะได้รับผลอย่างไร จึงต้องมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเองให้เต็มที่ ผู้ที่อยู่ใต้อำนาจจะได้ไม่เกิดความเดือดร้อน เล่าว่าพวกเทวดาประชุมกันว่าจะสร้างน้ำทิพย์ขึ้น และแม้ว่าพระราหูไม่ได้สนใจ แต่พระอินทร์ก็ตั้งน้ำทิพย์ขึ้นตามข้อความคิดเห็นพวกเทวดา ดังต่อไปนี้

ที่นี้ในชั้นดาวดึงส์เกิดประชุมหมุ่กันขึ้น หมุ่หมุ่กันขึ้นก็เป็นสภาอยู่เหมือนสภานี้ละ เป็นสภาสมมุติ เป็นสภานะ มีอะไรขึ้นในท้าวจักรวาลทั้ง 4 เนีย ไปประชุมกันเชียวละ พวกเทวดาจะตั้งน้ำทิพย์ขึ้น ราหูเขาว่า เขาไม่ต้องการ เขาไม่

ต้องการ จะสร้างก็สร้างเหอะ เขาไม่ต้องการ พระอินทร์ก็สร้างซี่ สร้างน้ำทิพย์สำเร็จ...

(ราหุอมจันทร์. 2523 : 62)

จากตัวอย่างนิทาน ได้สอนผ่านบทบาทของพระอินทร์ ซึ่งเป็นเจ้าโลกว่าจะต้องมีหน้าที่ในการปกครองโลก มีอำนาจในการตัดสินใจทุกอย่าง ละทุกคนมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น และยอมรับความคิดเห็นมาปฏิบัติ นิทานเรื่องนี้จึงสอนให้รู้ว่า แต่ละคนต้องทำหน้าที่ของตนเองให้ดี โดยเฉพาะหัวหน้าที่มีอำนาจ ต้องปกครองด้วยความเที่ยงตรง รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง แม้ว่าเป็นเรื่องเล็ก ๆ ก็ยังทำให้คนที่อยู่ใต้อำนาจเกิดความเดือดร้อน

นิทานเรื่อง ท้าวศุภมิตร เป็นนิทานที่สอนความรับผิดชอบต่อหน้าที่และฐานะการเป็นผู้ปกครองเมือง ผ่านตัวละครท้าวศุภมิตร เล่าว่าท้าวศุภมิตรได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ และได้ตัดสินใจสั่งประหารชีวิตคน ซึ่งเป็นลูกของตน และทำให้เมียของนายภายตาย สะท้อนให้เห็นการทำหน้าที่ในการปกครองของท้าวศุภมิตรอย่างเที่ยงธรรม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ท้าวศุภมิตร ไม่ได้นั่งหรอกระ หลังอยู่โคนไม้ อ่อนใจลงหลังที่โคนไม้
พอรถเกย เขาก็เชิญมาอภิเษกครองเมือง ...

ทีนี้ก็นายสำเภาเขามาก็เห็นเมียเขาสลบ แต่ไม่ใช่เมียเขาหรือ มารดาของ
ชัยเถร ชัยหัตถ์นั่นแหละ เขาก็ว่าเมียเขา เขาก็ไปทูลพระเจ้าแผ่นดินว่า มาทำยังไงลูก
เมียเขาตายแหละเขาไม่รู้ว่าสลบ ก็ว่าตาย ก็สั่งให้ประหารชีวิต ...

ท้าวศุภมิตรก็รู้ซี่ เมียนี่ก็จันรู้แม่ว่าได้ลูกได้เมียคืนก็สลบไปเหมือนกัน
ทีนี้ก็จะ อ้า ห้ามไม่ให้ประหารชีวิต ที่พวกเพชมาดก็ฆ่าแหละเสีย ถกเนื้อหนังเลือด
โตรมหมดแล้ว

(ท้าวศุภมิตร. 2523 : 93-96)

นิทานเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านการให้ข้อคิดว่า ผู้ปกครองเมืองมีหน้าที่ปกครองบ้านเมืองและประชาชน มีอำนาจประหารชีวิตคนที่ทำผิด ดังที่ท้าวศุภมิตรสั่งประหารชีวิตลูกของตนเอง โดยฟังคำพูดของนายภายฝ่ายเดียว สอนให้รู้ว่า ผู้ที่อำนาจต้องทำหน้าที่อย่างยุติธรรม และควรจะค้นหาความจริงตามหน้าที่ของตนเอง เพื่อไม่ทำให้คนอื่นหรือตนเองเกิดความทุกข์

นิทานเรื่อง ลิงกับเต่า เป็นนิทานสอนให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองผ่านตัวละครที่เป็นเต่า เล่าว่าลิงกับเต่าเป็นเพื่อนกัน วันหนึ่งพวกลิงมีงานเลี้ยงจึงชวนเต่าไปด้วยกัน โดยใช้วิธีให้เต่ากัดหางลิงไป และสัญญาว่าไม่อ้าปาก แต่เต่าไม่ทำตามที่สัญญาไว้ อ้าปากจึงตกลงที่พื้นดิน ทำให้กระดองแตกมีลาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วันหนึ่งลิงก็มี นำมีผลไม้มากมาย ให้อพวกพุทธเจ้าเขาก็บอกพวกลิงเขามาว่า
วันนี้เขาจะกินเลี้ยง นี้ เอ้าลิงถึงพวกกันอีกว่า เต่าทำยังไงถึงจะไปร่วมกินเลี้ยงกับ
เราได้...

ที่นี้ลิงก็บอกว่า เพื่อนต้องฟังอ้า ... ฟังคำเราสัญญา เราจะสัญญาไว้ว่า
เพื่อนเวลาไปตามทางนะ ห้ามไม่ให้อ้าปาก คือให้คาบหาง กัดหางไว้ให้มัน แล้วก็
เราจะพาไปได้...

ที่นี้ พวกลิงที่เขานั่งท่าบรวิหารของเขานะ ที่นี้ เขาเห็นเต่าห้อยหางลิง เขาก็
ร้องว่า เออ เต่าเหาะได้ เต่าเหาะได้ เขาก็ดีใจตบมือกันเกรียวกราว ที่นี้เต่าก็นึกไม่
พวงถึงคำ... ถึงตายแต่ห้ามของเพื่อน ก็ดีใจ ก็อ้า พออ้าปากก็ดี ปากก็หลุดจากหาง
ที่นี้ตกลงมานี้ ไม่ถึงกะตาย แต่กระดองมีแตกจนถึงเดี๋ยวนี้

(ลิงกับเต่า. 2523 : 119)

จากตัวอย่างทำให้รู้ว่า นิทานได้อธิบายเหตุที่เต่ามีกระดองลาย เพราะไม่รับผิชอบทำตาม
คำพูดที่ได้สัญญาไว้กับลิงจึงทำให้ตนเองได้รับผลแบบนั้น เหตุการณ์ในนิทานเรื่องนี้จึงสอนให้เรา
รู้จักความสำคัญในเรื่องปฏิบัติทำตามสัญญา ให้รู้จักรับผิชอบ โดยเฉพาะคำพูด เมื่อพูดสัญญาไป
แล้วก็ต้องปฏิบัติด้วย ไม่เช่นนั้นจะทำให้ตนเองเกิดความทุกข์

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านเป็นเครื่องมือสอนว่า แต่ละคนมีหน้าที่ของตนเองในครอบครัว
หรือในสังคม แม้ว่าจะช่วยทำงานบ้านหรือไปทำงานเลี้ยงครอบครัว หรือแม้แต่ในด้านการปกครอง
แต่ละคนก็ต้องมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง ทุกคนรวมทั้งสังคมจะไม่่วนวายกัน รวมทั้ง
การทำงานที่ไม่ยุ่งยาก ไม่ลำบาก โดยเฉพาะผู้ปกครองเมือง ต้องรับผิดชอบหน้าที่ของตนเองให้
เต็มที่ ไม่ควรตัดสินใจทุกอย่างตามใจตนเอง ต้องเที่ยงตรง นอกจากนั้น นิทานพื้นบ้านยังสอนให้
รู้จักรับผิดชอบว่า ต้องทำตามหน้าที่ของตนเอง ไม่ไปละเมิดคนอื่นหรือกฎเกณฑ์ของส่วนรวม หรือ
ทำสิ่งที่ไม่ควรกระทำ ถ้าคนเราไม่รับผิดชอบหน้าที่ของตนเอง จะเกิดผลไม่ดีหรือทำให้คนอื่น
เดือดร้อน นิทานจึงมีคุณค่าในด้านการสอนให้รับผิดชอบในการทำหน้าที่ทำงานหรือรับผิดชอบ
ตนเอง

สรุปได้ว่า คุณค่าในด้านการดำเนินชีวิตที่แทรกอยู่ในเนื้อเรื่องของนิทานพื้นบ้านจังหวัด
ระยอง มีคุณค่าที่สอนในเรื่องการเลือกคู่ครอง การใช้สติปัญญาแก้ปัญหา และการมีความรับผิดชอบ
ต่อหน้าที่ของตนเอง ต่อครอบครัว และผู้อื่น เป็นกลวิธีการถ่ายทอดเรื่องราวเพื่อสอนคุณธรรมและ
จริยธรรมในการครองเรือน การปฏิบัติตน การวางตัวในการปกครอง การทำมาหากิน ที่สอดคล้อง
กับวิถีชีวิต สภาพแวดล้อม ตลอดจนทั้งความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

4.4 คุณค่าด้านความบันเทิง

นอกจากมนุษย์มีความต้องการความสุขทางร่างกายแล้ว ยังมีความต้องการความสุขทางด้านจิตใจ ต้องการความสนุกสนาน ความบันเทิงใจ จึงหาวิธีต่าง ๆ มาสร้างความสนุกสนาน การเล่านิทานก็เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของชุมชนชาวบ้าน ชาวบ้านชอบเล่าและชอบฟังนิทานหลังจากการทำงาน หรือผู้ใหญ่จะเล่านิทานให้เด็กฟังในยามว่างและเมื่อพักผ่อนในเวลาว่าง นิทานจึงช่วยสร้างความเพลิดเพลิน โดยให้อารมณ์ขัน ความสุข ได้ผ่อนคลายและสร้างจินตนาการที่แตกต่างจากชีวิตปัจจุบัน

4.4.1 ให้ความเพลิดเพลิน

นิทานมีจุดประสงค์ในการเล่าเรื่องที่สำคัญคือ ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินใจ ผู้เล่าต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นการผ่อนคลายความเครียดในการดำเนินชีวิตและการทำงาน นอกจากนี้ นิทานยังให้ความสนุกสนานที่แฝงด้วยแนวคิดในสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ และยังสืบทอดเป็นมรดกทางสังคมอีกด้วย ดังเรื่องต่อไปนี้

นิทานเรื่องไม่รู้จบ เป็นนิทานที่มีคุณค่าในด้านความเพลิดเพลิน โดยเล่าผ่านเรื่องราวของการนับเลข เล่าว่ามีตาคนหนึ่งไปหาปลาตามแหล่งน้ำ และได้พบปลาจำนวนมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีขานนา 2 คน แต่งงานกันมาตั้งแต่อายุ 20 ปี จนขานนา 2 คนนั้นอายุ 60 ปี
ยังไม่มีลูกด้วยกัน วันนั้นเขาารู้สึกว่าไม่มีอะไรจะกิน ก็เลยหยิบแห แหู้จ๊กไหม
หยิบแหไปหาปลา...

พอมาถึงลำคลองก็มี...เห็นปลาออกอยู่ฝูงหนึ่ง แกก็เลยเอาแหอันนี้ทอดลง
ไป เหวี่ยงโครมลงไปเลย ที่ปลาฝูงนั้นออกอยู่ ที่นี้บังเอิญแหมันขาดอยู่ช่องหนึ่ง ปลา
ตัวที่หนึ่งก็ออกไป แล้วตัวที่สองก็ออกไป ตัวที่สามก็ออกไป... ไม่จบหรือครับ
ไม่รู้มีเท่าไรนี่

(นิทานไม่รู้จบ. 2523 : 156)

จากตัวอย่างเรื่องนี้จะเห็นได้ว่า เนื้อเรื่องนิทานประเภทนี้ให้ความเพลิดเพลินด้วยการเล่นคำพูดเป็นตัวเลขให้ผู้อ่านและผู้ฟังเพลิดเพลินไปกับการนับปลาไปเรื่อย ๆ โดยไม่มีจำนวนที่สิ้นสุด เป็นการเล่าที่ทำให้รู้สึกสนุกสนาน ที่ถูกหลอกให้อ่านหรือฟังต่อไปโดยไม่รู้จบ นิทานทำนองนี้ นอกจากทำให้รู้สึกสนุกสนาน ยังมีคุณค่าสำหรับเด็กให้ฝึกทักษะการนับเลขอีกด้วย

4.4.1 ให้อารมณ์ขัน

นิทานพื้นบ้านแต่ละเรื่องมีเนื้อเรื่องที่ทำให้ความสนุกสนานแล้วยังให้อารมณ์ขัน เพราะจุดประสงค์ของผู้เล่าก็คือต้องการให้ผู้ฟังรู้สึกสนุกสนานโดยใช้กลวิธีสร้างความตลกขบขัน ส่วนใหญ่มักจะเป็นนิทานเรื่องสั้น ๆ ที่มีเนื้อเรื่องบอกเล่าถึงสิ่งที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ เป็นความขัดแย้งชนิดหักมุม หรือเป็นผลตรงกันข้ามกับที่ผู้ฟังคาดคิดไว้ ซึ่งทำให้ผู้ฟังรู้สึกตลกขบขันได้ หัวเราะ และยังได้ข้อคิดอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีพ ดังตัวอย่างนิทานต่อไปนี้

นิทานเรื่อง คนไทยกะฝรั่ง เป็นเรื่องมีคุณค่าในด้านให้ความขบขันผ่านเรื่องการพูด นิทานเล่าถึงฝรั่งอยากได้สุนัขไทยไปเลี้ยง แต่พูดสื่อสารกับคนไทยไม่รู้เรื่อง จึงมีคำพูดขบขันดังตัวอย่างต่อไปนี้

วันนี้หนึ่งคน ใ้อฝรั่งเขาก็เดินผ่าน... ใ้อฝรั่งก็อยากได้หมาไปเลี้ยงประเทศ
ของตน...

ที่นี้คนไทยไม่รู้ภาษาฝรั่ง ใ้อไทยฝรั่งก็ไม่รู้ภาษาไทย ใ้อฝรั่งก็เลยถามคน
ไทยว่า เฮ้แม่เนี่ยะเฮ้ ใ้อคนไทยก็ไม่รู้ภาษาฝรั่งนี้ เขาก็อวดสรรพคุณหมาว่า เออ
หมาของอ้วนเนี่ยะทั้งเห่าทั้งกัดแหละ...

(คนไทยกะฝรั่ง, 2523 : 155)

นิทานเรื่องนี้มีคุณค่าในการสร้างอารมณ์ขันแก่ผู้อ่านและผู้ฟังผ่านการพูดการออกเสียงภาษาไทยเทียบกับภาษาอังกฤษคือ เहाँกับ HOW ออกเสียงคล้ายกัน แต่มีความหมายแตกต่างกัน ทำให้เข้าใจผิดทั้งคนไทยและคนฝรั่ง จึงเป็นเรื่องที่ทำให้ผู้อ่านและผู้ฟังรู้สึกขบขันกับการใช้ภาษา ทำให้เข้าใจผิดและรู้สึกสนุกสนาน โดยคาดไม่ถึงว่านิทานจะจบอย่างไร และจะทำอย่างไรที่คนไทยและฝรั่งจะสื่อสารกันรู้เรื่อง ต่างคนก็จะคาดเดากันต่าง ๆ จึงทำให้ผู้อ่านกับผู้ฟังนิทานได้รับความสนุกสนานจากเรื่องราวดังกล่าว

นิทานเรื่อง พ่อกับลูก มีคุณค่าให้อารมณ์ขบขันผ่านคำพูดของตัวละคร ซึ่งเป็นพ่อลูกและลูกสะใภ้ นิทานกล่าวว่า ลูกชายของตาได้แต่งงานกับผู้หญิงที่ขยันทำงานบ้าน เมื่อผู้ชายไปค้าขายที่ตลาด ผู้หญิงจะทำงานบ้าน และถูกพ่อจับนม ผู้หญิงจึงไปฟ้องสามีเหตุการณ์ที่ตลกขบขันเกิดขึ้นจากการใช้คำพูด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ที่นี้ลูกสะใภ้ก็เป็นคนที่อวบอ้วน เมื่อเวลาทำความสะอาดบ้านก็ใส่เอาเสื้อ
กล้ามไว้ตัวเดียว ฝ่ายทางพ่อก็นั่งดูบุงหรืออยู่ที่ร้านค้าแถมทนละ ลูกสะใภ้กวาดมา
เรื่อย พอกระชั้นเข้า ก็ก้มลงกวาดขี้นุหรือที่พอนั่งคิดเอาไว้ที่หัวระเบียงนั้น ตั้งใจว่า
จะกวาดให้มันเรียบร้อยให้มันสะอาด ตาพ่อก็เกิดซ่าขึ้นมา คว่าเอานมนั้นเข้าให้ ...

ฝ่ายข้างขวาก็เข้าไปถามพ่อว่า พ่อ เมื่อตะกี้นี้จับเอานมเมียฉันใช้ไหม เจ้า พ่อก็บอกว่า เออ ข้าจับของแกจริง แต่เจ้าจับนิตเดียวเท่านั้นแหละนะ ข้าไม่ได้จับของแกมาก...อืทีเมียของพ่อละ มึงทั้งกิน ทั้งกั๊ด ทั้งคั้ง ทั้งถีบพ่อ...เมียพ่อจนนมยานเป็นรังบวบแล้ว พ่อไม่เคยพุดอะไรกะมึงเลยสักคำ นี่ของมึงนิตเดียว มึงว่าพ่อเสีย ๆ หาย ๆ ...

(พ่อกับลูก. 2523 : 126-127)

นิทานเรื่องนี้ให้อารมณ์ขันแบบใช้คำพูดโต้แย้งที่ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งจนมุม มุขตลกอย่างนี้ทำให้ผู้ฟังเกิดจินตนาการคิดตามเนื้อเรื่องจากการใช้คำว่า “เมียของพ่อ” มาแทน “แม่” เป็นการใช้คำที่สร้างมุขตลก ผู้ฟังและผู้อ่านจะรู้สึกขบขันและคาดไม่ถึง นอกจากนี้ยังเป็นการเลียนคำพูดของลูกที่ใช้คำว่า “เมียฉัน” ทำให้ผู้อ่านฟังจะรู้สึกขบขันเพิ่มขึ้น

นิทานเรื่อง จี๊ไม้ มีเนื้อเรื่องให้อารมณ์ขบขันจากการพูดไม้โอ้อวดเรื่องความใหญ่โตของควาย เรื่องกล่าวถึงลูกกับเด็กพูด โอ้อวดว่า ควายของตัวเองตัวใหญ่ถึงฟ้าและบ้านสูงถึงท้องฟ้า สร้างความตลกขบขันด้วยเรื่องเกินจริง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เฮ้ย ไอ้เจ้าเด็กน้อยนี้ เห็นควายของลุงมั่งมัย เด็กเขาก็ถามว่า ควายลุงรูปร่างเป็นยังงัย เออ ... เขามันสูงระฟ้าละเว้ย เขาบอกงั้นนะฮะ...ผมเห็นคร้าบลุง เด็กก็บอก เมื่อเช้านี้เดินลอคใต้ถุนบ้านผมไปนี่ ตาลุงเขาก็ถามว่าเฮ้ย บ้านของหนูนะ สูงแคไหน ไม่สูงเท่าไรหรอกครับลุง เมื่อคืนนี้ พ่อกับแม่ เขาทะเลาะกัน พ่อเขาเตะเอาแม่พลัดตกใต้ถุนลงมาเนี่ย ตื่นเช้าผมล้างหน้ายังเห็นแม่ลิว ลิว ลิว อยู่...

(จี๊ไม้. 2523 : 129)

นิทานเรื่องนี้มีคุณค่าในด้านให้อารมณ์ขบขันผ่านคำพูดของตัวละคร การพูดในสิ่งที่เป็นไปได้ ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งต้องใช้ปฏิกิริยาตอบโต้ นับว่าเป็นความสามารถในการคิดคำพูดโต้ตอบเพื่อข่มอีกฝ่ายหนึ่ง ถึงแม้จะเป็นเรื่องที่เกินความเป็นจริงก็ตาม เช่น คำว่า “ลอคใต้ถุน” “ลิว ลิว ลิว” แสดงให้เห็นความฉลาดของเด็ก ผู้เล่าพุดสร้างความตลกขบขัน โดยใช้ไหวพริบมาทำให้เนื้อเรื่องสนุกสนานทำให้ผู้อ่านและฟังรู้สึกสนุกสนาน

นิทานเรื่อง สองสหาย เป็นเรื่องที่มีคุณค่าให้อารมณ์ขบขันผ่านเรื่องที่สร้างความตลกขบขันจากการพูดโอ้อวดว่าควายขนาดใหญ่เช่นเดียวกัน เล่าถึงมีชายสองคนพุดได้เถียงว่าควายของใครจะมีขนาดใหญ่กว่ากัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เขาก็ลากควายไปเลี้ยงกลางทุ่ง อีกคนหนึ่งเขาก็คุยว่า เฮ้ย ว่าควายพ่อคุณะ เขาระฟ้าเขียวมึง ควายพ่อคุณะเขาระฟ้า โตเขาระฟ้าเลย ไอ้นั่นก็ว่าเฮ้ย พ่อคุณทำกลองไว้ลูกหนึ่งก็เหมือนกันวะ โตเท่าตัวแหละ เฮ้ยพ่อมึงทำกลองโตเท่าฟ้าแล้วจะ

เอาหนังสือที่ไหนมาจึง ใ้เจ้านั่นเขาก็ว่า เสีย ก็ใ้ควายตัวของพ่อมึงที่เขาระฟ้า
นั่นไง...

(สองสหาย. 2523 : 130)

จากตัวอย่างเรื่องนี้ทำให้เรารู้ว่า นิทานเรื่องทำนองขบขันเช่นนี้มีรูปแบบการเล่าและโครง
เรื่องคล้ายกันกับเรื่องซีไม้ เพียงแต่ว่าการสร้างคำพูดไม้ของตัวละครแตกต่างกันเท่านั้น เป็นนิทานที่
มีคุณค่าทำให้ผู้อ่านและผู้ฟังสนุกสนานและเกิดจินตนาการตามท้องเรื่อง จากคำพูดว่า “โตเขา
ระฟ้า” แสดงให้เห็นว่า ควายมีขนาดใหญ่ เมื่ออีกคนหนึ่งพูดว่า พ่อทำกลองมีขนาดเท่าควายของ
เพื่อน ทำให้ผู้อ่านและผู้ฟังคิดต่อไปว่า นิทานจะหักมุมจบอย่างไร เมื่อมีคำเฉลยว่า ใช้หนังสือจาก
“ควายตัวของพ่อมึงที่เขาระฟ้า” คำตอบแบบนี้ ผู้อ่านและผู้ฟังจะคาดเดาไม่ได้และจะรู้สึกตลก
ขบขันทันทีเพราะเป็นเรื่องที่เกินจริงจากการใช้คำพูดโอ้อวดกัน

นิทานเรื่อง คนขี้เกียจ เป็นนิทานที่มีคุณค่าสร้างความตลกขบขันจากการเลือกคู่ครอง เป็น
เรื่องของตัวละครพ่อแม่กับลูก กล่าวว่ามีพ่อแม่สอนให้ลูกเลือกคู่ครองที่เป็นคนขยัน โดยดูจากมือ
หยาบกร้านหรือไม่ แต่ก็ถูกผู้ชายหลอกโดยที่ผู้ฟังคาดไม่ถึง ตัวอย่างดังต่อไปนี้

สมัยโบราณ พ่อแม่ห่วงนักหนา ลูกสาวละก็ เมื่อมีลูกมีตัวไปแล้วกลัวจะ
ลำบาก พยายามสอนนักสอนหนา อีหนูเอ๋ย จะมีครอบครัวนะ ดูใ้คนทำมาหา
กินนะ ถ้าพิสูจน์ได้ก็ยิ่งดี ว่าเป็นคนขี้เกียจหรือคนขยันทำมาหากิน ลูกสาวจำ
ไว้สมัยโบราณ โดยมากบ้านยกพื้น เข้าไปหาอีหนูบางทีก็ไม่ได้พูดได้อะไรเพราะ
กลัวเข้าไปคลำขาบ้าง คลำทางนี้ ๆ สะ แล้วก็สอนไว้ อีหนู ถ้ามือหยาบ ๆ ละก็
สนใจนา มือไม่หยาบละอย่าไปสนใจ ขี้เกียจทำงาน คนนี้อย่าเอามา ทีหลังจะ
ลำบากอีหนูก็เชื่อ สมัยนั้นเชื่อฮือ ส่งไว้ยังงั้น นี้ใ้หนูมอยากได้ รักแล้ว แต่เพื่อน
ไม่ทำงานเลย ทำไ้จะกู ถึงจะไปทำให้มือมันหยาบ แต่ขี้เกียจทำงาน ก่อนจะไป
หาอีหนู ก็เอามือขยำข้าวเหนียวชะอย่างดี ไปถึงมีโอกาศคลำก็ลูบ มือก็หยาบ
ใ้ได้ คนนี้ขยัน ผลสุดท้ายก็ได้กับคนมือขยำข้าวเหนียว ก็ลำบากซี เสียรู้เขา ...

(คนขี้เกียจ. 2523 : 130)

นิทานเรื่องนี้ได้สร้างมุขตลกแก่ผู้อ่านและผู้ฟังจากโครงเรื่องของการแก้ไขปัญหาที่ไม่
น่าจะเป็นไปได้ แต่ตัวละครก็ทำได้ เป็นการกระทำที่ขัดกับความเป็นจริงทำให้ผู้อ่านและผู้ฟังขบขัน
จากวิธีการหลอก ดังที่พ่อแม่เป็นห่วงว่าลูกสาวจะลำบาก จึงสอนลูกสาวให้เลือกผู้ชายที่ขยันแต่มี
ชายขี้เกียจหลอกเข้างานได้ โดยเอามือไปขยำข้าวเหนียวและไม่ล้างมือ ทำให้มือหยาบกร้าน ผู้อ่าน
และผู้ฟังจะรู้สึกขบขันที่ชายขี้เกียจมีไหวพริบและใช้กลโกงหลอกผู้หญิงจนได้แต่งงานในที่สุด

นอกจากนี้ นิทานเรื่อง ชายโสดสองคน ก็เป็นนิทานที่สร้างความขบขันจากความเชื่อเรื่อง ผีกระสือและผีกะหัง เล่าเรื่องราว ผู้ชายสองคนมารักผู้หญิงคนเดียวกัน ต่างคนก็หาอุบายมาหลอก เพื่อให้ฝ่ายหญิงมารักตัวเอง โดยหลอกผู้หญิงว่า ผู้ชายเป็นผีกะหัง และหลอกผู้ชายว่าผู้หญิงเป็นผีกระสือ ทำให้เกิดความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน และเกิดความกลัวกัน ดังนิทานเนื้อเรื่องต่อไปนี้

เจ้านั้นมาขอ มาขอแล้ว ไอ้ข้างหนึ่งก็คิดอิจจา ยุงส่งเสริมเลยละว่า ไป
 จ้างคนใกล้บ้านเรือนเคียงนั้นว่า ให้ไปบอกอีกคนนั้นเป็นกระสือ เป็นกระสือนะ ไปยุ
 ว้างนั้น ก็มาบอกอีกทางหนึ่งว่า ไอ้ผู้ชายเป็นกะหัง เออ อะ แล้วไอ้กะหังกระสือนะ มัน
 ยังไงกันนะ ทีนี้ก็ไปบอกอีกแหละ ตัวเองไม่ไปนะ จ้างคนอื่นเขาไป ไปก็ไปเกลี้ย
 ไกลว่า เอไอ้กระสือนี่เป็นไง ไอ้กะหังนี่เป็นไง ก็ไอ้ ไอ้กระสือ เวลารัตนี่มันจะมี
 หาง เอ๊ะกะหังมีหาง กะหังมีหาง ให้คอยคลำเวลาเขาหลับหรือเปลอดตัว เอ๊ก
 หนักใจนะ ได้เขาแล้วนี่ ผู้หญิงก็สนใจเหลือเกิน เอ เขาว่าผมเราเป็นกะหังนี้ ให้คอย
 คลำดูเถอะว่า ถ้ามันออกหางแล้วไม่ได้นะ มันทำวุ่น เออ นี่ไอ้ผัวก็ ไอ้คนมาบอก
 แหละว่า ไอ้เมียมึงเป็นกระสือ ถ้ามันหลับเมื่อไรมันล้วงตูดนะ เอออีก ลำบากใจอีก
 แหละ ทีนี้แหมพอแต่งงานแล้วก็นอนกัน เอ ไอ้ผัวก็นอนไม่หลับเหมือนกัน ไอ้เมีย
 ก็อยากจะคลำว่ามันมีจริงหรือเปล่า คอยให้ไอ้ผัวหลับ ไอ้ผัวก็ไม่หลับเหมือนกัน
 แหละ เอ๊กก็อเมียนี้กว่า ก็เห็นกรนคืออยู่น้ำ กรนตามสภาพดีแล้ว อีเมียก็เข้าใจว่าผัว
 หลับแล้ว ก็เอามือไปคลำหน่อย คลำที่ก้นนะ ไอ้ผัวก็รู้ อีนี่กระสือแน่ ล้วงตูดคุณก็
 โวยวาย ไอ้เอาไม่ได้แล้ว กระสือแน่แล้ว โวย ชาวบ้านโวย ผลที่สุดก็ไอ้นั่นก็จากไป
 ก็อเมียก็มาได้กะ ไอ้คนที่ยุอยากจะได้ แต่มันไม่รู้จักจะทำไง ก็หา เรียกว่าไม่ได้ด้วย
 เลห์ก็เอาด้วยมนต์ ไซ้ไหม เออมันเป็นยังงี้

(ชายโสดสองคน. 2523 : 132-133)

จากตัวอย่าง เนื้อเรื่องให้ความสนุกสนานโดยการสร้างมุขตลกจากความเชื่อโดยเล่าถึง พฤติกรรมของผีกะหังและผีกระสือ ซึ่งคนไทยรู้จักดี มีทั้งความกลัวผสมผสานกับความขบขันจากรูปร่างลักษณะของผีทั้งสองชนิด นิทานเรื่องนี้บรรยายลักษณะและพฤติกรรมที่ตลกขบขันมาสร้างเป็นเรื่องนิทาน

นิทานเรื่อง ชายสองคน มีคุณค่าสร้างอารมณ์ตลกขบขันจากรูปร่างของตัวละคร ซึ่งเป็นตัวละครที่เป็นคนรูปหล่อและรูปไม่หล่อ เล่าว่าผู้ชายที่รูปไม่หล่อรักผู้หญิงคนเดียวกัน คนรูปไม่หล่อไม่มีโอกาสใกล้ชิดกับผู้หญิง จึงขอคำแนะนำจากคนรูปหล่อ จนถูกหลอกให้กินยาถ่าย ผลสุดท้ายคนรูปไม่หล่อก็ต้องอับอายที่ถ่ายรดบ้านของผู้หญิง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พออีกซักวันหนึ่ง เขาก็ไอ้คนรูปไม่หล่อเขาก็มาหาไอ้คนรูปหล่อ มึงมียาอะไรดีวะ ไอ้นั้นเขาก็บอกว่า เออ เกิดมาเป็นผู้ชายมันก็ต้องมีของดีบ้างละ เอ้าวันนี้มึงไปก็แล้วกันบ้านผู้หญิง เดี่ยวกูให้ยามึงไปกิน นะสะ เขาบอกว่าไปตามทางเนี่ยะ มึงกินซะเม็ดหนึ่ง พอเข้าริ้วบ้านกินอีกเม็ดหนึ่ง ขึ้นบันไดบ้านกินอีกเม็ดหนึ่ง สามเม็ดไปวันนั้นก็ไปขึ้นไปบ้านผู้หญิงก็ วันนี้แห่มื้อต้อนรับจริงจัง สะกินยาไปแล้ว ต้มน้ำดื่มทำให้กิน วันนี้แห่มืดมาก ทีนี้ไอ้ที่ให้ไปมันเป็นยา เป็นยาถ่าย เขาต้มน้ำให้กินซะด้วย เอพอกินน้ำร้อนเข้าไปแล้วซิ ไอ้ยาถ่าย มันซัก อากาซึกเริ่ม สะ ทีนี้ก็ทนจะไม่ไหวแล้วนะ ก็บอกว่าจะกลับ ก็ยังไม่ให้กลับ ผู้หญิงยังเหนียวรั้งไว้อีกเป็นไงสะ ก็อุจจาระก็เลยออกมาเลย กระโดดลงใต้ถุนเลย กลับบ้านเลยอยู่ไม่ได้ มาถึงบ้าน ไอ้คนรูปไม่หล่อก็มาบอกคนรูปหล่อว่า แหมยามึงนี่จริง ๆ นะ ทำให้กูขี้รดบ้านเขาฉิบหายหมดเลย

(ชายสองคน. 2523 : 134-135)

นิทานเรื่องนี้สร้างความสนุกสนานด้วยกลวิธีสร้างมุขตลกด้วยการหลอกผู้อื่นให้อับอายขายหน้าด้วยการถ่ายอุจจาระเรียรด ซึ่งเป็นวิธีการสร้างภาพตลกขบขันขึ้น มุขตลกอยู่ที่ “ยาถ่าย” และคนรูปไม่หล่อถูกหลอกให้กินจนต้องอับอายผู้หญิงเพราะกลั่นอุจจาระไม่ไหว ต้อง “กระโดดลงใต้ถุนเลย กลับบ้านเลย อยู่ไม่ได้ เป็นภาพที่ทำให้ผู้อ่านละผู้ฟังเกิดจินตนาการตามเนื้อเรื่องและจะรู้สึกตลกขบขัน

นิทานเรื่อง ใครเหนือกว่าใคร เป็นนิทานเรื่องที่สร้างความขบขันจากเรื่องจี๋เหนียวระหว่างสองครอบครัวที่เป็นเพื่อนกัน เล่าว่าวันหนึ่งลูกชานาไปเยี่ยมลูกชาวสวน และลูกชาวสวนเขียนขนมในกระดาษให้ลูกชานากิน ต่อไปชาวสวนก็ได้ไปเยี่ยมบ้านชานา และลูกชานาเขียนลูกแดงโมลูกหนึ่งให้ชาวสวนกิน เนื้อเรื่องมีดังต่อไปนี้

อ้า... มีชายสองคน คนหนึ่งเป็นชาวสวน อีกคนหนึ่งเป็นชานา ต่างเป็นเพื่อนกันรักใคร่กันมาก แต่คนน้องสองคนเนี่ยะรู้สึกว่าจะจี๋เหนียวทั้งคู่ เขาจึงเป็นเพื่อนกันได้ วันหนึ่งลูกของอ้าชานาเนี่ยะ ไปเยี่ยมเพื่อนของพ่อชาวสวนป่วย ทีนี้เมื่อไปถึงบ้าน อ้าเพื่อนของพ่อแล้วก็เพื่อนของพ่อเห็นลูกของเพื่อนมา ก็มีการต้อนรับกัน เขารับยังงัยรู้มัย พอมาถึงแล้ว เขาบอกวันนี้มาหา อ้าไม่มีอะไรจะให้นาน เขาเลยเขียนขนมเป็นให้ลูกหนึ่ง ...

อีกไม่ช้า ไอ้เพื่อนของพ่อมันนะ มา มาเยี่ยมบ้าง มาหาบ้าง ก็พ่อก็ไม่อยู่ อยู่แต่ลูก พอลูกอยู่ เห็นเพื่อน เพื่อนของพ่อก็คือใจนะ อ้อ ก็แล้ววันนี้มา พ่อไม่อยู่อยู่

แต่ลูกวันนี้ก็ไม่มีอะไรจะต้อนรับ ก็เลยเขียนแดง โมลูกหนึ่ง อ้อ ... เขียนแดงโมลูกหนึ่งให้ซะ เขียนใส่กระดาษให้เพื่อนของพ่อกิน...

พ่อกลับ กลับจากทำงานมา ลูกก็บอกว่า วันนี้เพื่อนของพ่อมาหา ก็หนูไม่รู้ว่าจะเอาอะไรให้กินดอก ก็เลยเขียนแดงโมให้ลูกหนึ่ง พ่อโกรธใหญ่เลย คุณค่าว่า ลูกเล่นโลกเลย บอกเป็นคนใจใหญ่ใจโต ทำไมเขียนทั้งลูก ควรจะเขียนแค่ซีกเดียว ซี้เขาวา...

(ใครจะเหนือกว่าใคร. 2523 : 138)

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานที่ทำให้มุขตลกขบขันจากการหักเหลี่ยมเฉือนคมกันด้วยคำพูดที่ทำให้รู้ว่า ความขี้เหนียวของสองฝ่ายไม่ยอมเสียของให้ใคร ดังที่ลูกเขียนรูปแดงโมในกระดาษให้เพื่อนของพ่อกินและผู้เล่าใช้คำพูดว่า “พ่อโกรธใหญ่เลย คุณค่าว่าลูกเล่นโลกเลย” ทำให้ผู้ฟังและผู้อ่านคิดและคาดคะเนไปว่า พ่อคงโกรธที่ลูกขี้เหนียวกับเพื่อนของตน ทำให้พ่อต้องอับอาย แต่พ่อก็พูดแบบหักมุมว่า ลูกเป็นคนใจใหญ่ใจโตเกินไป ควรจะเขียนแค่ซีกเดียว ซึ่งผู้อ่านและผู้ฟังคาดคิดไม่ถึงว่าพ่อจะขี้เหนียวมากกว่าที่คิดและรู้สึกขบขันทันที

นิทานเรื่อง ชายชู้กัน เป็นนิทานเรื่องที่ทำให้อารมณ์ขบขันเช่นเดียวกันด้วยการล้อเลียนคนพิการ เล่าว่ามีคนหนึ่งเป็นคนปกติ อีกคนหนึ่งเป็นคนจมูกบี้ คนปกติได้ตกลงกับผู้หญิงไว้ว่า ถ้าเขามาหา จะเคาะประตู 3 ที ให้ผู้หญิงเปิดประตูรับเข้าไปนอนกัน ส่วนคนจมูกบี้ไม่เคยทำ จึงคิดวิธีว่าจะทำตามคนปกติ โดยเคาะประตู 3 ทีหลอกผู้หญิงให้รับเข้าไปนอนด้วย และมีเรื่องตลกเกิดขึ้นเนื้อเรื่องดังต่อไปนี้

นอนยังไม่ทันไร พ่อแม่ของผู้หญิงก็ตื่นขึ้น คว่ายผู้หญิงก็รู้ว่า เอายังไงกัน และซีเจ้าผู้หญิงก็ว่า ออกมาทางประตูไม่ได้พ่อแม่จะเห็น ออกหน้าต่างเถอะ ว่าแล้วอ้าแม่ผู้หญิงก็หยิบเอาเสาแทรกมาให้เจ้าจมูกบี้นั่งลงไปในเสาแทรก เจ้าผู้หญิงเขาก็หย่อนลงไปไม่ถึงครึ่งทาง เจ้าจมูกบี้ก็เงยหน้าขึ้นดูผู้หญิง พอผู้หญิงรู้ว่าไม่ใช่ไอ้คนเดิมซะแล้วก็ทิ้งตุ๊บลงดิน พ่อแม่ของผู้หญิงก็ว่า จิงร้องถามว่า เฮ้อ อีหนูมึงทำอะไรว่าตกลงไปดิน คว่ายข้างลูกสาวก็บอกว่า ไม่มีอะไรหรอกจ๊ะแม่ ฉันทุ่มฟักเนา ลงไปนะ คว่ายไอ้เจ้าจมูกบี้ พอได้ยินเขาวายังงั้น ก็จิงร้องขึ้นว่า เออ อ๊วกหิม่อหิม่ออะไรมึงละ อีข้างอีโอง กูหักหมดแล้วอิ

(ชายชู้กัน. 2523 : 139)

จากตัวอย่างนิทานเรื่องนี้ได้สร้างมุขตลกขบขันแก่ผู้อ่านและผู้ฟังด้วยการล้อเลียนความพิการทางร่างกายของตัวละคร เป็นตัวละครที่ทำให้ตลกขบขันตามท้องเรื่องที่พูดออกเสียงไม่ชัดและผู้เล่าได้พรรณนากริยาท่าทางด้วยคำพูดของผู้หญิง และการใช้ภาษาที่ชวนให้ขบขัน เช่น “ฝ่าย”

ออกเสียงเป็น “ควาย” “อ้าวกหิม่อหิแม่อะไรมิงละ อีข้างอีโอง กูหักหมดแล้วสิ” “ทิ้งดู้บลงดิน” “ฉันทุ่มพีกเน่าลงไปในะ” การใช้ภาษาและกิริยาท่าทางของตัวละครเช่นนี้ได้สร้างมุขตลกให้ผู้อ่านและผู้ฟัง

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองได้ให้คุณค่าด้านความบันเทิงที่โดยเล่าเป็นเรื่องนิทานตลกขบขันผ่านเรื่องราว พุทธิกรรม คำพูด รูปร่างลักษณะของตัวละคร เป็นกลวิธีที่คาดไม่ถึง และการหักมุมจบ รวมทั้งการล้อเลียนการทำของตัวละคร ผ่านจินตนาการและความรู้สึกของผู้เล่าเรื่อง เมื่อประกอบกับลีลาท่าทางการเล่า การออกเสียงและจังหวะการพูดก็ทำให้รู้สึกสนุกสนานมากขึ้น สะท้อนถึงวัฒนธรรมการเล่านิทานแบบปากต่อปาก และวัฒนธรรมของสังคมไทยที่นิยมการเล่าเรื่องสู่กันฟังในชุมชน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านของจังหวัดระยอง มีคุณค่าด้านการสอนคุณธรรม ในเรื่องความขยันหมั่นเพียร ความกตัญญู การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ และการทำความดี คุณค่าในด้านการปลูกฝังค่านิยมด้านการรักษาความสะอาด การรักษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติ คุณค่าในด้านการดำเนินชีวิต คือ เรื่องการเลือกคู่ครอง การใช้สติปัญญาแก้ไขปัญญา และการรู้จักความรับผิดชอบ และคุณค่าในด้านความบันเทิง โดยให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและการให้อารมณ์ขัน